

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Heini Salmela

Tietosuoja-asetuksen soveltaminen puoluepoliittisessa yhdistyksessä

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Tradenomi

Liiketalouden tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

Toukokuu 2021

Tekijä Otsikko	Heini Salmela Tietosuoja-asetuksen soveltaminen puoluepoliittisessa yhdistyksessä
Sivumäärä Aika	42 sivua + 1 liite toukokuu 2021
Tutkinto	Tradenomi
Tutkinto-ohjelma	Liiketalouden tutkinto-ohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Laskentatoimi ja rahoitus
Ohjaaja	Oikkola Raija
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli perehtyä Euroopan unionin tietosuoja-asetukseen ja henkilötietojen käsittelyyn puoluepoliittisissa yhdistyksissä. Tavoitteena oli selvittää, miten tietosuoja-asetus vaikuttaa puolueyhdistyksen henkilötietojen käsittelyyn ja päivittää henkilötietoprosesseja tietosuoja-asetuksen mukaisiksi.</p> <p>Tietolähteinä käytettiin ensisijaisesti EU:n tietosuoja-asetuksen ja Suomen tietosuojalain säädöstekstejä ja tietosuojavaltuutetun ohjeistuksia. Lisäksi käytännön esimerkkitalanteiden kuvaamisessa hyödynnettiin lukuisia artikkeleita ja internetlähteitä.</p> <p>Opinnäytetyö koostui teoreettisesta osasta ja kehityshankkeen hankeraportista. Teoreettisessa osassa käsiteltiin tietosuojan sääntelyn kehitystä eurooppalaisessa viitekehyksessä, asetuksen sisältöä ja lopuksi sen soveltamista henkilötietojen käsittelyyn puoluepoliittisessa yhdistyksessä. Opinnäytetyön aineisto kerättiin suurimmaksi osaksi maaliskuun ja toukokuun välisenä aikana keväällä 2018 osana hallinnollisia tehtäviä suomalaisessa eduskunta-puolueessa. Kehityshanketta esittelevässä raportissa kuvattiin organisaation sisäistä tietosuojan kehitysprosessia.</p> <p>Opinnäytetyön johtopäätöksenä voitiin todeta, että henkilötietojen käsittely puoluepoliittisessa yhdistyksessä edellyttää tarkkuutta erityisten henkilötietoryhmien käsittelyssä. Yhdistysten haasteena on myös sisällyttää tietosuojan huomiointi kiinteäksi osaksi kaikkia yhdistyksen prosesseja.</p>	
Avainsanat	Euroopan unioni, GDPR, tietosuoja, tietosuojalaki, yhdistykset, henkilötiedot, yksityisyydensuoja

Author Title	Heini Salmela Implementation of the General Data Protection Regulation in a political organization
Number of Pages Date	42 pages + 1 appendix May 2021
Degree	Bachelor of Business Administration
Degree Programme	Business Administration
Specialisation option	Accounting and Finance
Instructor	Oikkola Raija, Senior Lecturer
<p>The aim of this thesis was to study the European Union Data Protection Regulation (GDPR) and its implementation on the management of personal data in a political organisation. How does the General Data Protection Agreement change the process and how should personal data be dealt with according to the new European legislation?</p> <p>The theoretical framework of the thesis is based on the official texts of the GDPR and the national legislation on data protection. In addition, several instructive articles by the national data protection officer and newspaper articles covering the topic have been used as source material, as well as the internet sites of Finnish political parties currently possessing seats in parliament.</p> <p>The thesis consists of two parts: the theoretical framework and a report on the advancement project on data protection in a national political party. The theoretical framework includes a brief introduction to the development of data protection legislation in post-WWII Europe, what are the basic elements of the GDPR, and how it can be acknowledged when processing personal data in political organisations. The report on the advancement project describes the process to improve data protection procedures in the organisation. The material for the study was collected as a part of administrative duties in a political party organisation between March and May 2018.</p>	
Keywords	Data Protection, European Union, GDPR, Personal Data, Privacy

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Aiheen kuvaus ja opinnäytetyön tavoitteet	1
1.2	Tietoperusta	2
1.3	Menetelmät ja aineisto	2
2	Yksityisyydensuojan kehitys Euroopan unionissa ja Suomessa 1948-2015	3
2.1	Kehitys toisen maailmansodan jälkeen	3
2.2	Tietosuoja eurooppalaisena perusoikeutena	4
2.3	Yksityiselämän ja henkilötietojen suoja Suomen lainsäädännössä	4
2.4	Tietosuojadirektiivin kehitystarve	5
2.5	Opiskelija, joka kaatoi Safe Harborin	5
3	Tietosuojauudistus	6
3.1	Tietosuojauudistuksen osa-alueet	6
3.2	Yleinen tietosuoja-asetus	7
3.3	Asetuksen soveltamisala	7
3.4	Asetuksen voimaantulo	8
3.5	Kansallinen implementointi	9
4	Tietosuoja-asetuksen mukainen henkilötietojen käsittely	10
4.1	Henkilötietojen käsittelyn periaatteet	10
4.2	Henkilötietojen käsittelyn oikeusperusteet	12
4.3	Tietosuojavastaava	13
5	Rekisteröidyn informointi	15
5.1	Tietoja kerättäessä toimitettavat tiedot	15
5.2	Seloste käsittelytoimista	16
5.3	Rekisteröidyn oikeus itseään koskeviin tietoihin	17
5.4	Rekisteröidyn oikeus vaatia tietojen oikaisua ja poistamista	18
6	Henkilötietojen käsittely puolue toiminnassa	19
6.1	Puolueorganisaatio	19
6.2	Tietosuojakäytäntöjen yhtenäistämisen haasteet	20
6.3	Erietyiset henkilötiedot	22
6.4	Erietyisten henkilötietoryhmien käsittely puolue toiminnassa	23
7	Lakisäätteiset rekisterit	24

7.1	Rekisterien ylläpitovelvoite	24
7.2	Jäsenrekisterit	25
7.3	Vaalilain mukaiset rekisterit	26
7.4	Henkilöstörekisterit	28
8	Muut rekisterit	29
8.1	Vapaaehtoisesti ylläpidettävät rekisterit	29
8.2	Luottamushenkilörekisterit	30
8.3	Ehdokasehdotusrekisterit	31
8.4	Tapahtumien osallistujaluettelot	32
8.5	Sähköpostilistat	33
9	Yhteenveto	34
	Lähteet	36
	Liitteet	
	Liite 1. Puolueen tietosuojakäytäntöjen kehittämishanke, puolue X	

1 Johdanto

1.1 Aiheen kuvaus ja opinnäytetyön tavoitteet

Opinnäytetyön aiheena on Euroopan unionin tietosuoja-asetuksen soveltaminen puoluepoliittisessa yhdistyksessä, ja liiketalouden opinnäytetyönä sen näkökulmana on organisaation ja prosessien kehittäminen. Tietosuoja-asetusta sovelletaan kaikkeen EU-alueella tapahtuvaan henkilötietojen käsittelyyn lukuun ottamatta erikseen määriteltyjä poikkeuksia. Opinnäytetyön tietosuoja-asetusta käsittelevät osat ovat sovellettavissa myös muissa kuin yhdistysorganisaatioissa, kuten pk-yrityksissä tai säätiöissä.

Opinnäytetyön tarkoituksena on avata henkilötietojen käsittelyyn liittyvää oikeudellista sääntelyä puolue toiminnan näkökulmasta ja opastaa uuden tietosuoja-asetuksen mukaisen henkilötietojen käsittelyn implementoinnissa yhdistysten henkilörekisteriprosesseihin. Samalla käsitellään puoluepoliittisten organisaatioiden erityispiirteitä tietosuojakäytäntöjen kehittämisen kannalta.

Tavoitteena on avata tietosuoja-asetuksen voimaantulon vaikutuksia yhdistyshallintoon ja tarjota tiiviissä muodossa perustiedot, joiden perusteella yhdistyksen tai muun organisaation tietosuojaprosesseja voi kehittää tietosuoja-asetuksen edellytyksiä vastaaviksi. Opinnäytetyössä käsitellään myös niitä henkilörekistereitä, joiden ylläpito koskee vain puolueyhdistyksiä ja joihin liittyviin tulkintahaasteisiin ei asetuksen voimaantullessa ollut saatavilla soveltuvaa erityisohjeistusta.

Näkökulma organisaatorakenteeseen ja prosessien kehittämiseen on jäsenmäärältään pienehkön ja ikärakenteeltaan nuoren puolueen, eivätkä kaikki opinnäytetyössä esitetyt havainnot ja näkemykset ole välttämättä suoraan sovellettavissa muihin puolueorganisaatioihin. Tavoitteena kuitenkin on, että opinnäytetyöstä olisi hyötyä kenelle tahansa, joka haluaa kehittää yhdistyksen tietosuojakäytäntöjä tietosuoja-asetuksen mukaisiksi ja huomioida yhdistystoiminnassa myös erityisten henkilötietoryhmien käsittelyn edellytykset.

1.2 Tietoperusta

Tietolähteinä on käytetty ensisijaisesti Euroopan unionin yleisen tietosuoja-asetuksen ja Suomen kansallisen lainsäädännön säädöstekstejä, tietosuojalain valmisteluaineistoja, eurooppalaisten tietosuojaviranomaisten julkaisemia ohjeita ja puolueiden ja niiden jäsenyhdistysten tuottamia tietosuoja-aineistoja. EU-asetusta tulkitaan ja sovelletaan eri maissa ja toimintaympäristöissä vaihtelevasti, ja tulevat ennakkopäätökset ja tietosuojaviranomaisten tulkinnat tulevat jatkossakin vaikuttamaan yhteisöjen tietosuojakäytäntöihin (Malkamäki 2018). Opinnäytetyössä esitellään joitakin asetuksen tulkinnan haasteita puoluepoliittisten yhdistysten toimintaympäristössä.

Hallituksen esitys uudeksi tietosuojalaksi oli yhä eduskunnan käsittelyssä tietosuoja-asetuksen soveltamisen alkaessa ja suurimman osan opinnäytetyön aineistonkeruu- ja kirjoitusvaiheesta. Tietosuojalain oli tarkoitus astua voimaan samaan aikaan tietosuoja-asetuksen siirtymäajan päättymisen kanssa toukokuussa 2018, mutta lain käsittely valiokunnissa venyi yli sille varatun tiukan aikataulun. Lain lopullinen versio ja voimaan astumisen ajankohta eivät olleet tiedossa kesällä ja syksyllä 2018, jolloin suurin osa opinnäytetyöstä on kirjoitettu. Tietosuojalaki hyväksyttiin eduskunnassa marraskuussa 2018, ja se astui voimaan 1.1.2019.

Tietosuojalaki täsmentää ja täydentää EU:n tietosuoja-asetusta, ja säädöksiä sovelletaan rinnakkain. Tietosuojalain voimaantulo ei mainittavasti vaikuta henkilötietojen käsittelyyn verrattuna ajankohtaan tietosuoja-asetuksen voimaantulon ja tietosuojalain välillä, koska tietosuoja-asetus on sellaisenaan Suomessa voimassa olevaa lainsäädäntöä, jota tietosuojalaki täsmentää. Henkilötietojen käsittelijän kannalta tietosuojalain merkittävin vaikutus on tietosuojavaltuutetun tehtävien ja valtuuksien tarkentuminen.

1.3 Menetelmät ja aineisto

Opinnäytetyö on toteutettu hallinnollisena kehityshankkeena, ja se koostuu teoreettisesta osasta ja kehityshanketta kuvaavasta raportista. Teoriaosan alussa avataan eurooppalaisen tietosuojakehityksen lähihistoriaa, Euroopan unionin tietosuojauudistusta ja tietosuoja-asetuksen voimaantuloa. Seuraavissa luvuissa käsitellään tietosuoja-asetuksen mukaista henkilötietojen käsittelyä ja arkaluonteisia henkilötietoja. Opinnäytetyön lopussa, ennen yhteenvetoa ja loppupäätelmää, keskitytään yhdistyksissä ja puolueissa yleisiin henkilörekistereihin ja niiden hallintaa koskeviin säädöksiin.

Kehityshanke on toteutettu maaliskuun ja toukokuun välisenä aikana keväällä 2018 osana hallinnollisia tehtäviä suomalaisessa eduskuntapuolueessa. Hankkeen tarkoituksena oli päivittää puolueen keskushallinnon ylläpitämiin henkilörekistereihin liittyvät käsittelyprosessit ja rekisteriselosteet tietosuoja-asetuksen mukaisiksi, ohjata jäsenyhdistyksiä vastaavien muutosten toteuttamisessa omassa hallinnossaan ja tuottaa käytännönläheinen ohjeistuspaketti tietosuoja-asetuksen mukaisesta henkilötietojen käsittelystä jäsenyhdistysten käyttöön. Kehityshanketta kuvaavassa raportissa kuvataan prosessin eri vaiheita ja siihen liittyvää keskushallinnon sisäistä työnjakoa, ja liitteissä havainnollistetaan prosessin osa-alueita ja kirjaamista.

2 Yksityisyydensuojan kehitys Euroopan unionissa ja Suomessa 1948-2015

2.1 Kehitys toisen maailmansodan jälkeen

Henkilötietojen käsittelyn sääntelyn ja yksityisyyden suojan kehityskulku käynnistyi toisen maailmansodan jälkeen, jolloin yleisesti tunnustettiin tarve suojata kansainvälisillä sopimuksilla kansalaisia hallinnon ja viranomaisten tyrannialta ja mielivallalta. Oikeus yksityisyyteen kirjattiin YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen vuonna 1948 ja Euroopan ihmisoikeussopimukseen (1950/1990) kaksi vuotta myöhemmin (Euroopan ihmisoikeussopimus, 8 artikla).

Euroopan unionia edeltänyt Euroopan neuvosto hyväksyi kansainvälisen tietosuojasopimuksen ETS 108:n (Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data) vuonna 1981. Sopimuksessa säädettiin yksilöiden suojaamisesta henkilötietojen automaattisessa käsittelyssä. Samana vuonna julkaistiin Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön OECD:n kahdeksan ohjetta yksityisyydensuojan takaamiseksi kansainvälisissä tiedonsiirroissa (OECD 1980).

2.2 Tietosuoja eurooppalaisena perusoikeutena

1990-luvun puolivälissä Euroopan unioni pyrki harmonisoimaan jäsenvaltioidensa tietosuojalainsäädäntöä tietosuojadirektiivillä 1995/46/EY. Yksi tietosuojadirektiivin merkittävistä linjauksista oli vaatimus varmistaa EU:n ulkopuolelle suuntautuviissa tiedonsiirroissa vastaanottajamaan riittävä tietosuojan taso. Tämä johti Yhdysvaltojen ja EU:n välisen Safe Harbor – eli ”turvasatama” – järjestelmän kehittämiseen. (Euroopan Komissio 2000.)

Tietosuojan Safe Harbor -sopimuksella pyrittiin takaamaan sekä tietosuojan riittävän korkea taso kansainvälisissä tiedonsiirroissa että tietoliikenteen esteetön liikkuvuus Atlantin yli. Yhdysvaltojen viranomaiset tuottivat listan yhdysvaltalaisista yrityksistä, jotka olivat sitoutuneet EU:n vaatimusten mukaisiin tietojenkäsittelystandardeihin ja joille tietoja sai siirtää Euroopan unionin jäsenmaista. (Euroopan komissio 2000.) Näin pyrittiin turvaamaan esimerkiksi Microsoftin ja Googlen kaltaisten yritysten toimintamahdollisuuksia Euroopan unionissa ja samalla eurooppalaisten käyttäjien yksityisyydensuojaa (Whittaker 2011).

Luonnollisten henkilöiden suojeleminen henkilötietojen käsittelyn yhteydessä kirjattiin yhdeksi perusoikeuksista Euroopan unionin perusoikeuskirjaan vuonna 2000. Vuonna 2007 allekirjoitettu ja 2009 voimaan astunut Lissabonin sopimus teki perusoikeuskirjasta jäsenvaltioita oikeudellisesti sitovan ja osan unionin muodollista oikeutta (HE 23/2008).

2.3 Yksityiselämän ja henkilötietojen suoja Suomen lainsäädännössä

Suomessa yksityiselämän suoja taataan perustuslain 10 §:n mukaan seuraavasti: ”Jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.” (Perustuslaki 1999, 10 §.) Perustuslaissa määrättyä perusoikeutta tarkennetaan muussa lainsäädännössä, kuten työelämää, henkilörekisterien ylläpitoa ja viranomaistoimintaa koskevissa säädöksissä. Yksityisyydensuojan loukkaamisesta on lisäksi säädetty rikoslaissa.

Suomi liittyi Euroopan ihmisoikeussopimukseen vuonna 1989, ja se astui voimaan Suomea sitovana vuotta myöhemmin. Sopimuksen 8 artiklassa taataan oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta. Vuodesta 1999 alkaen henkilörekisterien ylläpitäjiä

on ohjannut henkilötietolaki, jonka edeltäjä oli vuonna 1987 hyväksytty henkilörekisterilaki. Kansallisen lainsäädännön oli tarkoitus päivittyä Euroopan unionin tietosuoja-asetusta vastaavaksi jo asetuksen siirtymäajan päättymiseen mennessä toukokuussa 2018, mutta tietosuojalain käsittely venyi vuoden loppuun. Uusi tietosuojalaki (5.12.2018/1050) astui voimaan 1.1.2019. Asetuksen siirtymäajan päättymisen ja uuden lain voimaantulon välisenä aikana henkilötietolakia ja tietosuoja-asetusta käytettiin rinnakkain mutta siten, että ristiriitatilanteissa noudatettiin tietosuoja-asetusta.

2.4 Tietosuojadirektiivin kehitystarve

EU:n tietosuoja-asetusta edeltänyt eurooppalainen tietosuojalainsäädäntö perustui vuoden 1995 henkilötietodirektiiviin 1995/46/EY, joka kuitenkin todettiin 2000-luvun aikana riittämättömäksi vastaamaan digitaalisen ja reaaliaikaisen tietojensiirron muuttuviin vaatimuksiin (GDPR 2016, johdanto, kohdat 5–9). EU:n laajeneminen ja sisämarkkinoiden toiminnasta seuraava taloudellinen ja sosiaalinen yhdentymisen ovat johtaneet henkilötietojen kansainvälisten siirtojen huomattavaan lisääntymiseen. Henkilötietojen siirrot ovat lisääntyneet sekä julkisten että yksityisten toimijoiden – yritysten, järjestöjen ja luonnollisten henkilöiden – välillä, ja teknologian kehitys on kasvattanut niiden käyttömahdollisuuksia. (GDPR 2016, johdanto, 5–6 kohta.)

Tietosuoja-asetuksen johdanto-osan perusteluiden mukaan tietosuojadirektiivin toimeenpano eli henkilötietojen käsittelykäytännöt olivat 2010-luvun alussa edelleen hajanaisia ja poikkesivat toisistaan unionin eri alueilla. Voimassa oleva lainsäädäntö ei riittänyt luomaan turvallisuudentunnetta siitä, että luonnollisten henkilöiden henkilötietoja käsiteltäisiin erityisesti internetympäristössä tietosuojaperiaatteita kunnioittaen. Henkilötietojen käsittelytavoissa olleiden eroavuuksien katsottiin uhkaavan unionin taloudellista toimintaa, vääristävän kilpailua ja estävän viranomaisia suorittamasta unionin oikeuden mukaisia velvollisuuksiaan. (GDPR 2016, johdanto, 9–10 kohta.)

2.5 Opiskelija, joka kaatoi Safe Harborin

Vuonna 2011 itävaltalainen opiskelija Maximilian ”Max” Schrems kanteli Irlannin tietosuojaviranomaiselle Facebookin tietosuojakäytännöistä ja siitä, miten ne eivät noudattaneet Euroopan unionin tietosuojavaatimuksia. Tyytymättömänä asian ensimmäiseen käsittelyyn, hän valitti vuonna 2013 uudestaan Facebookin käsittelemien tietojen siirtämisestä Yhdysvaltoihin, jossa Facebook valituksen mukaan useiden muiden suuryritysten

tavoin luovuttaisi tietoja maan turvallisuusvirasto NSA:n käyttöön ilman laillista perustetta. (EPIC 2018.)

Irlannin tietosuojavaltuutetun jätettyä valituksen käsittelemättä Schrems valitti Irlannin korkeimpaan oikeuteen, joka 2014 siirsi asian käsittelyn Euroopan unionin tuomioistuimeen (CJEU), koska asiaa koskeva lainsäädäntö oli perustavanlaatuisesti EU-lainsäädäntöä ja koski myös EU:n perusoikeusasiakirjassa määriteltyjä perusoikeuksia. Tietosuojaan keskittyneen yhdysvaltalaisen tutkimuskeskuksen Electronic Privacy Information Centerin (EPIC) tapauskuvauksen mukaan myös Edward Snowdenin vuonna 2014 julkaisemat tiedot NSA:n yksityishenkilöihin kohdistamasta tietojenkeruusta lisäsivät painetta Safe Harborin uudelleenarviointiin. (EPIC 2018.)

Lokakuussa 2015 EU-tuomioistuin julkisti päätöksen, jonka mukaan Safe Harbor -sopimus on pätemätön, ja Yhdysvallat ei kykene takaamaan sinne siirrettyjen henkilötietojen asianmukaista käsittelyä (Euroopan unionin tuomioistuin 2015). Eurooppalaiset tietosuojaviranomaiset julkaisivat välittömästi ohjeistuksia Yhdysvaltoihin suuntautuvan tietojensiirron rajoittamisesta (Masdevall 2015; Elinkeinoelämän keskusliitto 2015), ja eurooppalaisten ja yhdysvaltalaisen välillä aloitettiin neuvottelut Safe Harborin seuraajasta.

EU:n ja Yhdysvaltojen välinen EU–US Privacy Shield -sopimus astui voimaan 12.7.2016. Sopimus keräsi kritiikkiä jo valmisteluvaiheessa muun muassa europarlamentaarikoilta ja kansalaisjärjestöiltä. Sen riittävyttä yksityishenkilöiden henkilötietojen suojaamiseksi on kyseenalaistettu (Stern 2016).

3 Tietosuojauudistus

3.1 Tietosuojauudistuksen osa-alueet

EU:n tietosuojauudistuksessa on kaksi osaa: tietosuojadirektiivi ja yleinen tietosuojasetus. Tietosuojadirektiivissä säädetään henkilötietojen käsittelystä rikosalan lainvalvonnassa ja rajat ylittävässä viranomaisten välisessä tietojenvaihdossa, eikä se vaikuta yhdistysten tai yritysten tietojenkäsittelyyn.

Yleinen tietosuoja-asetus sen sijaan koskee kaikkea EU:n alueella tapahtuvaa henkilötietojen käsittelyä, joka ei ole luonteeltaan täysin yksityistä. Sitä sovelletaan niin yhdistysten, mikroyritysten kuin globaalisti toimivien konsernienkin suorittamaan henkilötietojen käsittelyyn, jos se tapahtuu EU:n alueella ja joissakin tapauksissa myös EU:n ulkopuolella. Asetuksen tarkoituksena on yhtenäistää henkilötietojen käsittelyä EU:n sisämarkkinoilla, taata korkea tietosuojan taso ja mahdollistaa tietojen vapaa liikkuminen.

3.2 Yleinen tietosuoja-asetus

Eurooppalainen tietosuojasäätely otti periaatteellisen kehitysaskelen, kun unionin yleinen tietosuoja-asetus (General Data Protection Regulation, GDPR) astui voimaan keväällä 2016 kahden vuoden siirtymäajalla. Tietosuoja-asetuksessa vahvistettiin tietosuojan asemaa yksilön perusoikeutena ja yhdenmukaistettiin henkilötietojen käsittelyä yksilönsuojan näkökulmasta. Tietosuoja-asetus koskee kaikkia Euroopan unionin alueella henkilötietoja käsitteleviä yrityksiä ja yhteisöjä, ja siinä huomioidaan teknologian kehitys ja henkilötietojen keräämisen, käsittelyn ja kansainvälisten siirtojen merkittävä lisääntyminen. (GDPR 2016, 3 artikla; johdanto, kohdat 5–7.)

3.3 Asetuksen soveltamisala

Tietosuoja-asetusta sovelletaan Euroopan unionin alueella tapahtuvaan henkilötietojen käsittelyyn silloin, kun käsittely on kokonaan tai osittain automaattista, tiedot muodostavat rekisterin osan tai jos tietojen on tarkoitus muodostaa rekisterin osa. Asetuksen soveltamisen ulkopuolelle jäävät toimivaltaisten viranomaisten rikostutkinnan tai rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanon yhteydessä suorittama henkilötietojen käsittely sekä luonnollisen henkilön käsittelemät henkilötiedot, jos kyse on yksinomaan henkilökohtaisesta tai kotitalouteen liittyvästä toiminnasta. (GDPR 2016, 2–3 artikla; johdanto, 18 kohta.)

Henkilötiedolla tarkoitetaan kaikkia sellaisia tietoja, joiden avulla henkilö voidaan tunnistaa joko suoraan tai välillisesti yhdistämällä tieto toiseen. Yleisimmin käsiteltyjä henkilötietoja ovat nimi, puhelinnumero, asuinpaikka, kansallisuus, sukupuoli, syntymäaika, henkilötunnus, valokuva ja esimerkiksi asiakashistoria. (GDPR 2016, 4 artikla, 1 kohta.) Henkilötietoja eivät ole yrityksen tai yhteisön tiedot, yleiset yhteystiedot kuten asiakaspalvelu@yritys.fi tai esimerkiksi tutkimuskäyttöä varten anonymisoidut tiedot (GDPR

2016, johdanto, osa 14; osa 26). Tietosuoja-asetusta ei myöskään sovelleta kuolleita henkilöitä koskevien tietojen käsittelyyn (GDPR 2016, johdanto, 27 kohta).

Pseudonymisoidut tiedot ovat tietosuoja-asetuksen 4 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja henkilötietoja. Pseudonymisoinnilla tarkoitetaan henkilötietojen muokkaamista siten, etteivät ne ole enää yhdistettävissä yksittäiseen henkilöön ilman lisätietoja (GDPR 2016, 4 artikla, 5 kohta). Siitä huolimatta, koska tietojen yhdistäminen henkilöön on lisätietojen avulla mahdollista, pseudonymisoidut tiedot ovat asetuksen tarkoittamia henkilötietoja ja niiden käsittelyyn sovelletaan tietosuoja-asetusta. Pseudonymisoinnin voi toteuttaa aineiston laadusta ja säilytystavasta riippuen useilla eri tavoilla, esimerkiksi koodaamalla tai käyttämällä peitenimiä tai tunnistenumeroita. Henkilötietojen pseudonymisointi on tavallista esimerkiksi tilastoinnissa ja tutkimustoiminnassa. (Tietosuojavaltuutettu 2018.)

Anonymisoinnissa tiedot joko karkeistetaan eli aggregoidaan yleiselle tasolle tai muutetaan tilastolliseen muotoon niin, ettei yksittäisen henkilön tunnistaminen ole niistä enää mahdollista (Tietosuojavaltuutettu 2018). Anonymisoituja tietoja ovat esimerkiksi tilastotiedot naisten osuudesta pörssiyrityöiden hallituksissa ja suuren yrityksen työntekijäkyselyn tulosten käsittely toimipistekohtaisella tarkkuudella.

3.4 Asetuksen voimaantulo

EU:n yleinen tietosuoja-asetus (General Data Protection Regulation, GDPR) astui voimaan 25.5.2016, ja sitä alettiin soveltaa kahden vuoden siirtymäajan jälkeen 25.5.2018. Yleinen tietosuoja-asetus – viralliselta nimitykseltään Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679 luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta – yhtenäistää henkilötietojen käsittelyä Euroopan unionin alueella sekä joissakin tapauksissa, joissa käsitellään EU-kansalaisten henkilötietoja, myös sen ulkopuolella (GDPR 2016, 3 artikla). Henkilötietojen käsittelyn osalta asetus ei merkittävästi poikkea Suomessa jo voimassa olleesta henkilötietolaista, mutta muun muassa rekisteröidyn oikeuksien vahvistuminen ja asetuksen sisältämä sanktiouhka herättivät yrityksiä ja yhteisöjä arvioimaan ja päivittämään tietosuojakäytäntöjään (Lehto 2017; Lehmusvirta 2018a).

Yrityksissä ja yhteisöissä valmistauduttiin vaihtelevasti siirtymäajan päättymiseen. Toisissa yrityksissä palkattiin hyvissä ajoin lisätyövoimaa ICT- ja hallinto-osastoille, nimitettiin

asetuksen mukaisia tietosuojavastaavia ja päivitettiin palvelusopimuksia, mutta merkittävä osa mikro- ja pk-yrityksistä ja yhdistyksistä heräsi tietosuojakäytäntöjensä arviointitarpeeseen vasta kevään 2018 aikana (Kolehmainen 2018). Viime hetken kiire tuotti lukuisia väärintulkintoja, ylilyöntejä ja ylityötunteja (Mykkänen 2018; Lehto 2018).

Asetuksen voimaantuloon reagoitiin eri EU-maissa eri tason vakavuudella: Kauppalehden siteeraamassa, yhdysvaltalaisen tilastoanalyseja tarjoavan SAS Institutin helmikuussa 2018 tekemässä kyselytutkimuksessa kreikkalaisyrityksistä 70 % kuvasi olevansa täysin tietämättömiä uudesta asetuksesta tai sen vaatimuksista, ja 53 % EU:n alueella toimivista yrityksistä uskoi täyttävänsä asetuksen vaatimukset siirtymäajan päättymiseen mennessä (Lehmusvirta 2018b).

3.5 Kansallinen implementointi

Tietosuojasetus on sellaisenaan Suomessa voimassa olevaa lainsäädäntöä, ja kansallisen tietosuojalain tarkoituksena on tarkentaa ja täsmentää niitä yksityiskohtia ja poikkeuksia, joissa on kansallista liikkumavaraa (Oikeusministeriö 2018). Uuden tietosuojalain oli tarkoitus astua voimaan tietosuojasetuksen siirtymäajan päättyessä 25.5.2018, mutta hallituksen esityksen (HE 9/2018) käsittely perustuslaki- ja hallintovaliokunnissa jatkui kesällä ja syksyllä 2018. Tietosuojalaki 1050/2018 hyväksyttiin eduskunnassa 13.11.2018, ja laki astui voimaan 1.1.2019.

Tietosuojalakia sovelletaan rinnakkain tietosuojasetuksen kanssa. Tietosuojalaissa täsmennetään muun muassa asetuksen 6 artiklan yleisen edun määritelmää henkilötietojen käsittelyn oikeutettuna perusteena. Lisäksi tietoyhteiskunnan palveluita saa tietosuojalain mukaan tarjota suoraan lapselle, jos henkilö on vähintään 13-vuotias. Lain merkittävimmissä osassa säädetään kansallisesta valvontaviranomaisesta eli tietosuojavaltuutetusta, rekisteröidyn oikeudesta saattaa asia tietosuojavaltuutetun käsiteltäväksi ja tietosuojavaltuutetun oikeudesta määrätä hallinnollinen seuraamusmaksu (Tietosuojalaki). EU:n tietosuojasetuksen mukaisesti hallinnollinen seuraamusmaksu voi olla enintään 20 miljoonaa euroa tai neljä prosenttia yrityksen edeltävän tilikauden maailmanlaajuisesta liikevaihdosta (GDPR 2016, 83 artikla, 5 kohta).

4 Tietosuoja-asetuksen mukainen henkilötietojen käsittely

4.1 Henkilötietojen käsittelyn periaatteet

Tietosuoja-asetuksessa listataan periaatteet, joita on noudatettava kaikessa henkilötietojen käsittelyssä. Periaatteet vastaavat suurimmaksi osaksi vuoden 1999 henkilötietolaissa määriteltyjä periaatteita.

Tietosuoja-asetuksen 5 artiklan mukaan henkilötietoja on käsiteltävä lainmukaisesti, asianmukaisesti ja rekisteröidyn kannalta läpinäkyvästi. Tietoja ei toisin sanoen saa kerätä, käsitellä tai säilyttää muilla kuin laillisilla perusteilla ja tavoilla, ja rekisterinpitäjän on huomioitava rekisteröidyn oikeudet ja rekisterinpitäjän velvollisuudet kaikessa henkilötietojen käsittelyssä. (GDPR 2016, 5 artikla; johdanto, 22 kohta.)

Käyttötarkoitussidonnaisuudella tarkoitetaan tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan mukaan tietojen keräämistä tiettyä, ennalta määritettyä ja laillista käyttötarkoitusta varten. Nimenomaiseen käyttötarkoitukseen kerättyjä tietoja ei ilman rekisteröidyn erillistä suostumusta saa myöhemmin käsitellä tavalla, joka ei sovi yhteen alkuperäisen käyttötarkoituksen kanssa. Tämän estämättä tietoja saa kuitenkin käyttää tieteellisiin tai historiallisiin tutkimustarkoituksiin tai tilastollisiin tarkoituksiin.

Kun henkilötietoja kerätään, on siis tietojen keräämisen tarkoituksen ja niiden käsittelyn oltava laillisia, ja tietoja saa käyttää vain siihen tarkoitukseen, jota varten ne on kerätty (GDPR 2016, 5 artikla, 1 kohta). Näiden lisäksi henkilötietojen käsittelyä koskevat vaatimukset tietojen minimoinnista ja säilytyksen rajoittamisesta, eli käyttötarkoituksen kannalta tarpeettomia ja ylimääräisiä tietoja ei tule kerätä, käsitellä tai säilyttää (GDPR 2016, 5 artikla, 1 kohta, e alakohta).

Puolue- ja yhdistystoiminnassa tämä tulisi huomioida jäsenrekisterin lisäksi etenkin arkistoitavien tietojen tarveharkinnassa sekä kertaluontoisesti kerättyjen henkilörekistereiden, kuten tapahtumien osanottajalistojen, säilyttämisessä ja käsittelyssä. Esimerkiksi kertaluontoisten tapahtumien osanottajatiedot voidaan yleensä tuhota kokonaan pian tapahtuman jälkeen, mutta niiden osittainen ja rajoitettu säilyttäminen voi olla perusteltua vaikkapa omaisuusvahingon korvausvastuun selvittämiseksi tai osallistujatietojen tilastointimiseksi tulevien tapahtumien suunnittelua varten (ks. Henkilötietojen käsittelyn oikeusperusteet, s. 12).

Rekisterinpitäjän on suunniteltava tarvittavien tietojen keräämisen lisäksi niiden säilytysajan pituus ja käyttötarkoitukset hyvissä ajoin, koska myös rekisteröitäville on kyettävä viestimään jo tietojen keräämisvaiheessa, miten tietoja käytetään ja säilytetään (GDPR 2016, artikkelat 13-14). Näin luodaan samalla organisaation sisäisiä prosesseja tietojen asianmukaista käsittelyä varten. Vastuuttamalla rekisteriä käsittelevät henkilöt sen elinkaaren viemisestä loppuun asti ehkäistään käyttötarkoituksen kannalta tarpeettomiksi käyneiden tietojen unohtumista työntekijöiden tai muiden yhdistystoimijoiden tietokoneille.

Väliaikaisiin rekistereihin kerättyjä tietoja esimerkiksi yksittäisten puoluekokousedustajien ruokavalioista tai esteettömyystarpeista ei ole perusteltua säilyttää niiden käyttötarkoituksen eli puoluekokouksen jälkeen. Tulevien tapahtumien suunnittelua varten voidaan kuitenkin tallentaa tilastoluontoisia ja henkilöimättömiä tietoja siitä, kuinka suuri prosenttiosuus osallistujista oli tilannut lounastarjoiluun kasvisvaihtoehdon tai kuinka monen esteettömän pyörätuolipaikan tarve kokoussalissa olisi aiempien puoluekokousten perusteella huomioitava jo seuraavaa kokouspaikkaa valitessa. Jos tämän kaltaisia anonymisoituja tietoja ei ole enää mahdollista yhdistää luonnollisiin henkilöihin, ei niiden käsittelyä pidetä tietosuoja-asetuksen tarkoittamana henkilötietojen käsittelynä eikä niihin näin ollen sovelleta tietosuoja-asetuksen määräyksiä. (GDPR 2016, johdanto, 26 kohta.)

Täsmällisyysvaatimus edellyttää, että tallennettavat tiedot ovat mahdollisimman täsmällisiä ja päivitettävissä tarpeen mukaan, ja käsittelyn tarkoituksiin nähden epätarkat ja virheelliset henkilötiedot on poistettava tai oikaistava viipymättä (GDPR 2016, 5 artikla, 1 kohta, d alakohta). Tämä edellyttää soveltuvan tietojärjestelmän lisäksi rekisteritietojen ajanmukaisuudesta ja oikeellisuudesta huolehtivien henkilöiden nimeämistä ja vastuuttamista organisaatiossa.

Koska tietosuojasta huolehtiminen on osa yhdistyksen toimintaa, kannattaa se muiden yhdistystoimintaan kuuluvien vastualueiden tavoin paketoita eli liittää osaksi määriteltyjä vastuutehtäviä, jotta se ei kaadu epämääräisesti kaikkien tai puheenjohtajan niskaan ja jää pahimmassa tapauksessa kokonaan tekemättä (Karreinen & Halonen 2010, 9–10). Yhdistyksessä voidaan esimerkiksi nimittää tietosuojasta vastaava luottamushenkilö, kuten sihteeri tai taloudenhoitaja, jonka vastuualueeseen kuuluu myös yhdistyksen jäsenrekisterin ja muiden rekisterien tietosuojan arviointi ja kehittäminen ja rekisteröity-

jen tietopyyntöihin vastaaminen. Vapaaehtoisesti valittavaa luottamushenkilöä ei kuitenkaan tule sekoittaa tietosuoja-asetuksen mukaiseen tietosuojavastaavaan, jonka vastuista ja velvollisuuksista säädetään asetuksen neljännessä jaksossa (GDPR 2016, 37-39 artiklat).

Organisaation tietojärjestelmien ja yleisen tietosuojakulttuurin lisäksi henkilörekisterien käyttöoikeuksien myöntämisen ja muiden käsittelyprosessien on oltava riittävän korkealla tasolla, jotta tietojen voi katsoa olevan asianmukaisesti suojattuja luvattomalta käsittelyltä ja vahingossa tapahtuvalta tuhoutumiselta tai vahingoittumiselta. Näin taataan tietojen käsittelyn eheys ja luottamuksellisuus. (GDPR 2016, 5 artikla, 1 kohta, f alakohta.)

Rekisterinpitäjällä on velvollisuus huolehtia siitä, että kaikkia edellä mainittuja periaatteita noudatetaan sen ylläpitämien rekisterien hallinnoinnissa ja niiden sisältämien tietojen käsittelyn kaikissa vaiheissa. Tietosuoja-asetukseen sisältyvistä uudistuksista yksi merkittävimmistä on rekisterinpitäjälle säädetty velvollisuus kyetä osoittamaan, että kaikessa henkilötietojen käsittelyssä on noudatettu henkilötietojen käsittelyä koskevia periaatteita (GDPR 2016, 5 artikla, 2 kohta). Osoitusvelvollisuus edellyttää, että henkilötietojen keräämisen ja käsittelyn eri vaiheet suunnitellaan ja dokumentoidaan riittävällä tarkkuudella.

4.2 Henkilötietojen käsittelyn oikeusperusteet

Rekisterinpitäjän on kyettävä osoittamaan, millä laillisella perusteella tai perusteilla henkilötieto on kerätty (Seeskari 2018, 8 –10). Esimerkiksi puolueen jäsenrekisterin kohdalla perusteina ovat rekisteröidyn antama suostumus ja rekisterinpitäjän lakisääteinen velvoite, koska yhdistyksillä ja siten myös rekisteröidyillä puolueilla on velvollisuus ylläpitää luetteloa jäsenistään (Yhdistyslaki 1989, 11 §). Tietojen ilmoittaminen eli jäseneksi liittyminen on kuitenkin vapaaehtoista, joten tietojen käsittely perustuu myös rekisteröidyn omaan tahtoon ja suostumukseen.

Jotta henkilötietojen käsittely olisi lainmukaista, on vähintään yhden seuraavista edellytyksistä täytyttävä:

- rekisteröity on antanut suostumuksensa henkilötietojen käsittelyyn yhtä tai useampaa käyttötarkoitusta varten;

- käsittely on tarpeen sellaisen sopimuksen täytäntöön panemiseksi, jossa rekisteröity on osapuolena;
- käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän lakisääteisen veloitteen noudattamiseksi;
- käsittely on tarpeen rekisteröidyn tai toisen henkilön elintärkeiden etujen suojaamiseksi;
- käsittely on tarpeen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi tai rekisterinpitäjän julkisen vallan käyttämiseksi; tai
- käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän tai kolmannen osapuolen oikeutetun edun toteuttamiseksi. (GDPR 2016, 6 artikla.)

Kun henkilö täyttää tietonsa jäsenlomakkeeseen ja luovuttaa täytetyn lomakkeen yhdistykselle, hän antaa samalla suostumuksensa tietojensa käsittelyyn jäsenrekisterin rekisteri- ja tietosuojaselosteen mukaisesti. Selosteen on syytä olla helposti löydettävissä esimerkiksi internetsivuilta, ja suoran linkin selosteeseen voi liittää jäsenlomakkeen yhteyteen. Henkilöstörekisterin kohdalla taas henkilötietojen käsittely perustuu sopimukseen (työsopimus), jonka yksi osapuoli työntekijä on. Sopimusten mukaisten veloitteiden, kuten palkanmaksun, ja lakisääteisten veloitteiden, kuten viranomaisilmoitusten suorittamiseksi työnantajan on käsiteltävä työntekijöiden henkilötietoja.

Vuoden 2019 alusta voimaan astuvassa kansallisessa tietosuojalaissa tietosuojasta tarkennetaan muun muassa siltä osin, että yleisen edun mukaista henkilötietojen käsittelyä on myös ”henkilön asemaa, tehtäviä sekä niiden hoitoa julkisyhteisössä, elinkeinoelämässä, järjestötoiminnassa tai muussa vastaavassa toiminnassa” kuvaavien tietojen käsittely, ”siltä osin kuin käsittelyn tavoite on yleisen edun mukainen ja käsittely on oikeasuhtaista sillä tavoiteltuun oikeutettuun päämäärään nähden” (Tietosuojalaki 4 §). Yhdistysnäkökulmasta tämä selkeyttää oikeutta esimerkiksi media- tai sidosryhmäyhteystietolistojen ylläpitoon.

4.3 Tietosuojavastaava

Tietosuojavastaavan nimittäminen on pakollista, jos organisaatio käsittelee laajamittaisesti arkaluontoisia tietoja, seuraa ihmisiä laajamittaisesti, säännöllisesti ja järjestelmällisesti tai on julkishallinnon toimija. Julkishallinnon tietosuojavastaavien nimittämispakko ei koske tuomioistuimia. (Tietosuojavaltuutettu 2018b.) Edellä mainituista kriteereistä puolue toimintaan on sovellettavissa lähinnä arkaluonteisten tietojen laajamittainen käsittely, mutta tietosuojasetuksessa ei määritellä, milloin arkaluonteisten tietojen käsittelyä

voi pitää laajamittaisena. Tietosuojavaltuutettu mainitsee sairaalan potilastiedot ja joukkoliikenteen käyttäjätiedot esimerkkeinä laajamittaiseksi käsittelystä tulkituista tilanteista (Tietosuojavaltuutettu 2018c). Suurimpien puolueiden kohdalla käsiteltävien henkilötietojen määrä on niin suuri, että sitä voi pitää laajamittaisena, mutta pienimpien puolueiden kohdalla ei laajamittaisuuden kriteeri todennäköisesti täyty.

Jos tietosuojavastaavan valinta ei ole organisaatiolle pakollista, valinnan voi tehdä myös vapaaehtoisesti. Vapaaehtoinen tietosuojavastaavan valinta on perusteltua etenkin silloin, jos organisaation käsittelemien tietojen määrän ja laadun perusteella jää tulkinnanvaraiseksi, olisiko tietosuojavastaavan valinta pakollista. Asiasta voi pyytää tietosuojavaltuutetun tulkinnan tai valita tietosuojavastaavan vapaaehtoisesti. Vaikka organisaatio ei valitsisi tietosuoja-asetuksen mukaista tietosuojavastaavaa, on sen koosta ja toiminnasta riippumatta henkilötietojen käsittelyn hallinnoinnin ja rekisteröidyn oikeuksien toteuttamiseksi syytä valita tietosuojasta vastaava henkilö, jolle aiheeseen liittyvät yhteydenotot ohjataan ja joka koordinoi organisaation tietosuojakehitystä. Sekaannusten välttämiseksi tällaista epävirallista tietosuojayhteyshenkilöä ei tule kutsua tietosuojavastaavaksi. (GDPR 2016 , 21-22 artiklat.)

Tietosuojavastaavaksi valittava henkilö voi olla ulkopuolinen asiantuntija tai organisaation työntekijä, ja valinnassa on huomioitava pätevyys ja tietosuojaan liittyvä asiantuntemus. Tietosuojavastaavan ei tule ottaa vastaan ohjeita tehtävän hoitamisessa, eikä häntä saa erottaa tai rangaista tehtävien hoitamisen vuoksi. Muut työtehtävät eivät saa aiheuttaa ristiriitoja tietosuojavastaavan tehtävien suorittamisessa, ja tehtäviin sisältyy salassapitovelvollisuus. Tietosuojavastaava on otettava asianmukaisesti ja riittävän aikaisessa mukaan henkilötietojen suojaa koskevien asioiden käsittelyyn, ja hänelle on annettava riittävät resurssit asetuksessa määrättyjen tehtävien hoitamiseksi ja pääsy henkilötietoihin. (GDPR 38 §.)

Tietosuojavastaavan tehtäviin kuuluu henkilötietoja käsittelevien työntekijöiden tai muiden organisaation toimijoiden ohjeistaminen ja neuvonta tietosuojaan liittyvissä kysymyksissä, tietosuoja-asetuksen noudattamisen seuranta, yhteistyö valvontaviranomaisen kanssa ja henkilötietojen käsittelyyn liittyvien riskien arviointi. Tietosuojavastaavan yhteydet on julkistettava ja ilmoitettava valvontaviranomaiselle eli tietosuojavaltuutetun toimistolle.

5 Rekisteröidyn informointi

5.1 Tietoja kerätessä toimitettavat tiedot

Tietosuoja-asetuksen tuomista muutoksista merkittävimmät koskevat rekisteröidyn tiedonsaantioikeutta. Etenkin suostumukseen perustuvassa rekisteröinnissä on oleellista, että rekisteröidyllä on ollut ennen suostumuksen antamista mahdollisuus perehtyä tietojen keräämisen tarkoitukseen ja käsittelytapoihin, ja että suostumuksen antaminen on yksiselitteisesti todennettavissa myös jälkikäteen.

Tietosuoja-asetuksessa ei mainita nimeltä rekisteriselostetta tai tietosuojaselostetta, ja rekisteröidyn informointi on asetuksen perusteella varsin vapaamuotoista. Asetus määrittelee kuitenkin tarkasti sen, mitkä tiedot rekisteröidylle vähintään on annettava. Rekisterinpitäjän on myös helpotettava rekisteröidyn oikeuksien käyttämistä ja annettava tiedot helposti käsiteltävässä muodossa ja ymmärrettävällä kielellä.

Kun henkilötiedot kerätään rekisteröidyltä itseltään, on rekisteröitävälle jo keräysvaiheessa toimitettava seuraavat tiedot:

- a) rekisterinpitäjän nimi ja yhteystiedot
 - b) mahdollisen tietosuojavastaavan yhteystiedot
 - c) henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja käsittelyn oikeusperuste
 - d) jos käsittely perustuu rekisterinpitäjän tai kolmannen osapuolen oikeutettuun etuun, on ilmoitettava mitkä nämä edut ovat
 - e) henkilötietojen vastaanottajat
 - f) tieto siitä, aiotaanko tietoja siirtää kolmanteen maahan tai kansainväliselle järjestölle
 - g) henkilötietojen säilytysaika tai kriteerit, joiden perusteella säilytysaika määritellään
- rekisteröidyn oikeus pyytää pääsy itseään koskeviin tietoihin ja oikeus pyytää niiden oikaisemista, h) poistamista tai käsittelyn rajoittamista
- i) jos tietoja käsitellään suostumuksen perusteella, rekisteröidyllä on oikeus peruuttaa suostumus

j) oikeus tehdä valitus valvontaviranomaiselle

k) onko henkilötietojen antaminen pakollista sopimuksen tai lain perusteella, ja mitä seurauksia tällaisten tietojen antamatta jättämisestä voi olla

l) käytetäänkö tietoja automaattiseen päätöksentekoon, profilointiin tai muuhun vastaavaan. (GDPR 3 luku, 2 jakso, 13 artikla.)

Jos tiedot saadaan jostain muusta lähteestä kuin rekisteröidyltä itseltään (esimerkiksi ehdokasehdotusrekisterit), on rekisterinpitäjällä yhtä lailla velvollisuus informoida rekisteröityä. Rekisteröidylle toimitettavat tiedot ovat suurimmaksi osaksi samat kuin silloin, kun tiedot kerätään rekisteröidyltä itseltään, mutta niiden lisäksi on ilmoitettava, mistä henkilötiedot on saatu ja aiotaanko niitä käyttää viestintään rekisteröidyn kanssa tai luovuttaa toiselle vastaanottajalle (GDPR 3 luku, 14 artikla). Edellä mainitut tiedot on toimitettava rekisteröidylle pyytämättä, ellei niiden antamista rajoiteta unionin tai jäsenvaltion lainsäädännössä esimerkiksi lakisääteisellä salassapitovelvollisuudella.

Rekisteröidyn informoinnin voi yhdistystoiminnassa toteuttaa esimerkiksi tekemällä yhdistyksen ylläpitämille henkilötietokokonaisuuksille rekisteriselosteet. Esimerkiksi jäsenrekisterille, henkilöstötiedoille ja luottamushenkilötiedoille on syytä olla erilliset rekisteriselosteet tai vastaavat dokumentit, jotka sisältävät vähintään kaikki asetuksen 3 luvun 13-14 artiklojen mukaiset tiedot. Sujuvuuden takaamiseksi ja kuormituksen vähentämiseksi yhdistys voi tuottaa erilaisille rekisterityypeille soveltuvia helposti muokattavia mallipohjia omaan ja jäsenyhdistystensä käyttöön. Erityisesti mallipohjat säästävät vaivaa käyttötarkoitukseltaan samankaltaisten tai käyttöältään lyhytaikaisten henkilötietojen kohdalla, kuten tapahtumien osallistujatietojen, ehdokaslistojen tai yhdistysten jäsenrekisterien tapauksessa.

5.2 Seloste käsittelytoimista

Seloste käsittelytoimista tarvitaan vain, jos organisaatiossa on vähintään 250 työntekijää, tietojen käsittely todennäköisesti aiheuttaa riskin rekisteröidyn oikeuksille tai vapauksille tai jos käsittelyn kohteena on erityisiä eli arkaluonteisia henkilötietoja tai tietoja, jotka liittyvät rikostuomioihin tai rikkomuksiin. Puolue toiminnan kohdalla tämä tarkoittaa, että esimerkiksi puolueen tai jäsenyhdistyksen jäsenrekisterin käsittely edellyttää käsittelytoimiselosteen laatimista.

Käsittelytoimia koskevasta selosteesta ja sen sisältövaatimuksista säädetään tietosuojasetuksen 4 luvussa. Artiklan mukaan selosteen on sisällettävä tiedot rekisterinpitäjästä ja mahdollisesta tietosuojavastaavasta, käsiteltävät henkilötietoryhmät ja käsittelyn tarkoitukset, eri tietoryhmien tietojen poistamisen määräajat, tiedot tahoista, joille tietoja luovutetaan ja tiedot teknisistä ja organisatorisista turvatoimista. (GDPR 2016, 30 artikla.)

Käsittelytoimia koskevan selosteen ei tarvitse olla julkinen, mutta se on pyydettyessä toimitettava valvontaviranomaiselle. Selosteen käsittelytoimista voi yhdistää rekisteriselosteeseen, mutta silloin on tiedostettava mahdolliset riskit, joita teknisten ja organisatoristen turvatoimien osittainkin julkistaminen voi aiheuttaa. Kaikki rekisteröitävälle toimitettavat tiedot voi yhdistää samaan dokumenttiin tai tekstiin, jota voi kutsua rekisteriselosteeksi, tietosuojaselosteeksi tai muulla vastaavalla nimityksellä, josta sen tarkoitus selviää.

5.3 Rekisteröidyn oikeus itseään koskeviin tietoihin

Henkilötietojen käsittelyä koskevan lainsäädännön muutokset heijastavat kansainvälisyneen yhteiskunnan ja teknologian kehitystä. Tietosuojasetuksen mukaiset henkilötietojen käsittelyn periaatteet ovat samansuuntaiset kuin vuoden 1987 henkilörekisterilaisissa (471/1987) ja sitä seuranneessa henkilötietolaissa (523/1999), mutta niihin verrattuna rekisteröidyn oikeudet ovat tietosuojasetuksessa ottaneet harppauksen eteenpäin. Kun aiemman lainsäädännön aikana rekisteröidyn mahdollisuudet vaikuttaa omien tietojensa käsittelyyn rajoittuivat lähinnä tarkastusoikeuden käyttämiseen ja tietosuojavaltuutetulle valittamiseen, niin tietosuojasetus mahdollistaa rekisteröidyn yksityishenkilön roolin aktiivisena käyttöoikeuksien myöntäjänä ja rajoittajana.

Rekisteröidyllä on milloin tahansa oikeus saada rekisterinpitäjältä tieto siitä, käsitelläänkö hänen tietojan, ja jos käsitellään, niin seuraavat tiedot:

- a) käsittelyn tarkoitus tai tarkoitukset;
- b) henkilötietoryhmät, joita käsitellään;
- c) tietojen vastaanottajat, joille tietoja on luovutettu tai on tarkoitus luovuttaa, erityisesti kolmansissa maissa eli Euroopan unionin ulkopuolella sijaitsevat

- d) suunniteltu säilytysaika tai mahdollisuuksien mukaan se, miten säilytysaika määräytyy
- e) tieto oikeudesta pyytää itseään koskevien henkilötietojen oikaisemista, poistamista tai rajoittamista
- f) tieto oikeudesta valittaa valvontaviranomaiselle
- g) jos tietoja ei ole kerätty rekisteröidyltä, tietojen alkuperä
- h) automaattinen päätöksenteko, profilointi

5.4 Rekisteröidyn oikeus vaatia tietojen oikaisua ja poistamista

Yksi tietosuojasetuksen tunnetuimmista kohdista on rekisteröidyn ”oikeus tulla unohdetuksi”, joka sai alkunsa Euroopan unionin tuomioistuimen päätöksestä 13.5.2014, ja on vaikuttanut muun muassa Googlen hakutuloksiin (Pihlava 2014). Oikeudella tulla unohdetuksi tarkoitetaan rekisteröidyn oikeutta vaatia omien tietojensa poistamista. Rekisterinpitäjän on poistettava tiedot ilman aiheetonta viivytystä, mutta vain, jos jokin seuraavista perusteista täyttyy:

- a) henkilötietoja ei enää tarvita niihin tarkoituksiin, joita varten ne kerättiin tai joita varten niitä käsiteltiin;
- b) käsittely perustui ainoastaan rekisteröidyn suostumukseen, ja rekisteröity peruuttaa suostumuksensa;
- c) henkilö vastustaa käsittelyä 21 artiklan nojalla (vastustamisoikeus);
- d) henkilötietoja on käsitelty lainvastaisesti;
- e) henkilötiedot on poistettava rekisterinpitäjään sovellettavan lakisääteisen veloitteen noudattamiseksi, tai
- f) henkilötiedot on kerätty 8 artiklan 1 kohdan mukaisesti tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisen yhteydessä.

Edellä olevaa ei kuitenkaan sovelleta muun muassa silloin, jos käsittely on perustellusti tarpeen sananvapautta ja tiedonvälityksen vapautta koskevan oikeuden käyttämiseksi,

rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen täyttämiseksi, oikeudellisen vaateen laatimiseksi tai puolustamiseksi tai esimerkiksi historiallisia tutkimustarkoituksia varten (GDPR 17 artikla).

Jos rekisteröityä koskevissa tiedoissa on virheitä tai epätarkkuuksia, on rekisteröidyllä oikeus vaatia niiden oikaisua ilman aiheetonta viivytystä (GDPR 16 artikla). Rekisteröity voi vaatia myös käsittelyn rajoittamista esimerkiksi silloin, kun rekisteröidyn mukaan tiedot ovat virheellisiä, jolloin käsittelyä rajoitetaan, kunnes tietojen paikkansapitävyys on varmistettu. Muita perusteltuja syitä vaatia käsittelyn rajoittamista on esimerkiksi se, että rekisterinpitäjä ei enää tarvitse tietoja, mutta rekisteröity tarvitsee niitä oikeudellista vaa-
detta varten. Silloin rekisteröidyllä on oikeus vaatia tietojen käsittelyn rajoittamista, toisin sanoen estää niiden poistaminen. (GDPR 18 artikla.)

6 Henkilötietojen käsittely puolue toiminnassa

6.1 Puolueorganisaatio

Puolueella tarkoitetaan puolerekisteriin merkittyä rekisteröityä yhdistystä, joka täyttää puolueeksi rekisteröimisen puoluelaissa säädetyt edellytykset (Puoluelaki 1969, 1-2 §). Puolueiden kaikessa toiminnassa käsitellään henkilötietoja: jokaisen yhdistyksen on ylläpidettävä jäsenrekisteriä, ja vaaleihin osallistuminen edellyttää ehdokaslistojen keräämistä. (Yhdistyslaki 1989, 11 §; Vaalilaki 1998, 122 §, 133 §, 153 §.)

Ehdokkaiden löytämiseen tarvitaan tietoja ehdokkaaksi haluavista ja ehdotuksia ehdokkaiksi mahdollisesti sopivista henkilöistä. Tapahtumien yhteydessä kerätään osallistujalistoja yhteys- ja ruokavaliotietoineen, ja jäsenille ja toiminnasta kiinnostuneille viestitään sähköpostilistojen kautta. Puolueen työntekijöiden tietoja käsitellään erilaisissa työsuhte- ja palkkarekistereissä ja tallennetaan osaksi palkkakirjanpitoa ja työtodistuksen varalle (Kirjanpitolaki 1997, 2 luku, 10 §; Ennakkoperintälaki 1996, 36 §; Työsopimuslaki 2001, 6 luku, 7 §).

Puolueiden vuoden 2017 toimintakertomusten mukaan suurimmalla osalla vuonna 2018 eduskunnassa edustettuina olevista puolueista on 2–4 -tasoinen järjestöorganisaatio:

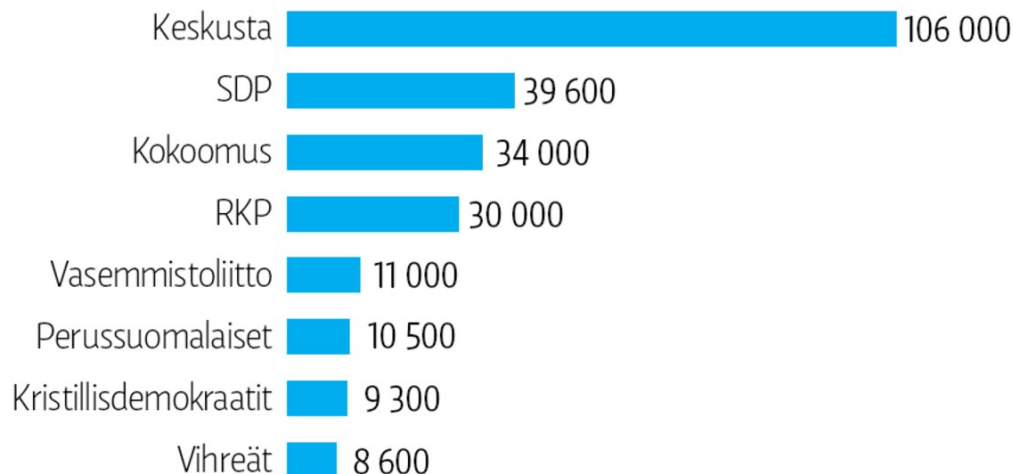
puoluerekisteriin merkityllä puolueella (rp) on alueellisia yhdistysjäseniä (ry), kuten piiri-järjestöt, ja valtakunnallisia yhdistysjäseniä, kuten nais-, nuoriso- ja opiskelijajärjestöt. Näillä puolestaan on joko yhdistys- tai henkilöjäseniä. Piirijärjestöjen jäseninä on yleensä kunnallis- tai alueyhdistyksiä, joilla puolestaan voi olla joko henkilö- tai kaupunginosayhdistysjäseniä. (Perussuomalaiset 2018b; Suomen Keskusta 2018; Vihreä liitto 2018d.)

Valtaosa puolueiden jäsenyhdistyksistä on vapaaehtoisvoimin toimivia paikallis- ja kaupunginosayhdistyksiä, joiden jäsenmäärät vaihtelevat yhdistyslain mukaisesta vähimmäismäärästä useisiin satoihin (Perussuomalaiset 2018b; Suomen Keskusta 2018; Vihreä liitto 2018d). Kun henkilö liittyy puolueen jäseneksi, hän liittyy paikallisyhdistykseen tai muuhun henkilöjäsenyhdistykseen, ja niistä jokaisella on yhdistyslain mukainen velvollisuus ylläpitää jäsenrekisteriä (Yhdistyslaki 1989, 11 §). Puolueissa ja niiden jäsenyhdistyksissä jäsenrekisterin ylläpitoon liittyy väistämättä myös arkaluonteisten tietojen eli yleisen tietosuoja-asetuksen mukaisten erityisten henkilötietojen käsittelyä (GDPR 2016, 9 artikla, 1–2 kohta).

6.2 Tietosuojakäytäntöjen yhtenäistämisen haasteet

Suomen eduskuntapuolueiden organisaatioiden koossa ja niiden jäsenmäärissä on merkittäviä eroja (ks. kuvio 1). Vuoden 2017 toimintakertomusten mukaan vuonna 1906 perustetulla Suomen Keskustalla (ent. Maalaisliitto) on 2360 jäsenyhdistystä (Suomen Keskusta 2018), vuonna 1995 perustetulla Perussuomalaisilla 260 ”aktiivisesti toiminnassa olevaa jäsenyhdistystä” (Perussuomalaiset 2018b) ja Vihreällä liitolla 192, joista henkilöjäsenyhdistyksiä 178 (Vihreä liitto 2018a).

EDUSKUNTAPUOLUEIDEN JÄSENMÄÄRÄT

Kuvio 1. Puolueiden jäsenmäärät vuonna 2016 (Yle 2017).

Puolueen ja sen jäsenyhdistysten toimintakulttuurilla on vaikutusta siihen, kuinka korkean prioriteetin tietosuojan arviointi ja kehittäminen saa organisaation toiminnassa.

Oman haasteensa toimintatapojen yhtenäistämiseen tuo yhdistyskentällä edelleen keskeneräinen siirtymävaihe paperisesta hallinnosta sähköiseen, sähköisen hallinnon toimintatapojen vakiintumattomuus ja sähköisten viestintä- ja tietojenkäsittelysovellusten nopea kehitys. Yhdistyksissä esimerkiksi saatetaan tiedostaa, että jäsenrekisterin tiedot eivät ole julkisia, mutta jäsenille suunnatuissa sähköposteissa vastaanottajatiedot saattavat jäädä näkyville tai jäsenrekisteristä ei säännöllisesti poisteta entisiä jäseniä.

Tietosuojakäytäntöjen kehittäminen niin, että yhdistyksellä on tarvittaessa valmiudet vastata kattavasti ja asianmukaisesti tietosuoja-asetuksen mukaisiin tietopyyntöihin ja että tarkistettavat tiedot ovat oikein ja ajan tasalla, edellyttää tietosuojanäkökulman huomiointia lähes kaikissa yhdistyksen toiminnoissa. Tietosuoja on käsiteltävä yksilön oikeutena niin jäseneksi liittyessä, yhdistyksen sisäisessä viestinnässä, ehdokashankinnassa kuin varainkeruussa.

6.3 Erityiset henkilötiedot

Vuoden 1999 henkilötietolaissa arkaluonteisiksi henkilötiedoiksi määriteltiin tiedot rodusta tai etnisestä alkuperästä; henkilön yhteiskunnallisesta, poliittisesta tai uskonnollisesta vakaumuksesta tai ammattiliittoon kuulumisesta; rikollisesta teosta, rangaistuksesta tai muusta rikosseuraamuksesta; terveydentilasta, vammaisuudesta, hoitotoimenpiteistä tai niihin rinnastettavista tiedoista; seksuaalisesta suuntautumisesta tai käyttäytymisestä ja henkilön sosiaalihuollon tarpeesta, sosiaalipalveluista tai -etuisuuksista (Henkilötietolaki 1999, 11 §).

Yleisessä tietosuoja-asetuksessa arkaluonteisista henkilötiedoista käytetään nimitystä erityiset henkilötietoryhmät. Tietosuoja-asetuksen määritelmät poikkeavat henkilötietolaista siten, että asetus lukee erityisiksi henkilötiedoiksi myös geneettiset tai biometriset tunnistetiedot, ja rikoksiin ja tuomioihin liittyvät tiedot mainitaan erillisessä artiklassa. (GDPR 2016, 9 artikla, 1 kohta; 10 artikla.)

Erityisten eli henkilötietolain mukaisten arkaluonteisten henkilötietojen käsittely on kiellettyä lukuun ottamatta laissa säädettyjä poikkeuksia. Sekä tietosuoja-asetuksen että henkilötietolain mukaan erityisten henkilötietojen käsittely on sallittua vain niissä tapauksissa, joissa on säädetty poikkeus tietosuoja-asetuksessa, unionin oikeudessa tai kansallisessa lainsäädännössä. Asetuksessa nämä hyväksyttävät syyt käsittelykiellosta poikkeamiseen on määritelty tarkemmin ja laajemmin kuin vanhassa henkilötietolaissa esimerkiksi kansanterveyteen liittyvän edun osalta. (GDPR 2016, 9 artikla; Henkilötietolaki 1999, 11–12 §.)

Tietosuoja-asetuksen mukaiset hyväksytyt poikkeukset erityisten henkilötietoryhmien käsittelykieltoon:

- a) rekisteröidyn antama nimenomainen suostumus kyseisten henkilötietojen käsittelyyn yhtä tai useampaa tarkoitusta varten, ellei unionin oikeudessa tai jäsenvaltion lainsäädännössä säädetä, ettei käsittelykieltoa voi kumota rekisteröidyn suostumuksella;
- b) rekisterinpitäjän tai rekisteröidyn velvoitteiden tai erityisten oikeuksien turvaaminen työoikeuden, sosiaaliturvan ja sosiaalisen suojelun alalla siltä osin kuin se on sallittua lainsäädännössä tai lainsäädännön mukaisessa työehtosopimuksessa;

c) rekisteröidyn tai toisen henkilön elintärkeiden etujen suojaaminen, jos rekisteröity on fyysisesti tai juridisesti estynyt antamaan suostumustaan;

d) poliittisen, filosofisen, uskonnollisen tai ammattiliittotoimintaan liittyvän voittoa tavoittelemattoman yhdistyksen tai säätiön oikeus käsitellä omia jäsentietojaan laillisen toiminnan yhteydessä, asianmukaisin suojatoimin ja siten, ettei tietoja luovuteta ulkopuolisille;

e) rekisteröity on itse saattanut kyseiset tiedot julkisiksi;

f) oikeusvaateen laatiminen, esittäminen tai puolustaminen, ja tuomioistuimen lainkäytötehtävät;

g) käsittely on tarpeen tärkeää yleistä etua koskevasta syystä unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön nojalla

h) ennalta ehkäisevää tai työterveydenhuoltoa koskevia tarkoituksia varten, työntekijän työkyvyn arvioimiseksi, lääketieteellisiä diagnooseja varten ja terveys- ja sosiaalihuollollista hoitoa, toimenpiteitä ja hallintoa varten unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön perusteella;

i) kansanterveyteen liittyvän yleisen edun vuoksi, kuten vakavilta rajat ylittäviltä terveysuhkilta suojautumiseksi tai terveydenhuollon ja lääkkeiden laatunormien varmistamiseksi unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön perusteella;

j) yleisen edun mukaisia arkistointitarkoituksia tai tieteellisiä tai historiallisia tutkimustarkoituksia tai tilastollisia tarkoituksia varten unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön nojalla, ja myös tällöin edellytyksenä on oikeasuhtaisuus.

(GDPR 2016, 9 artikla, 2 kohta.)

6.4 Erityisten henkilötietoryhmien käsittely puoluetoiminnassa

Monet sallituista poikkeuksista ovat sovellettavissa puoluetoiminnan yhteydessä tapahtuvaan erityisten henkilötietojen käsittelyyn. Sekä henkilötietolain että tietosuojasetuksen mukaisissa poikkeuksissa sallitaan

- poliittista vakaumusta koskevien tietojen käsittely tällaista vakaumusta edustavan yhteisön toiminnassa silloin, kun tiedot koskevat yhteisön jäseniä eikä tietoja luovuteta ulkopuolisille;
- ammattiliittoon kuulumista koskevan tiedon käsittely silloin, kun on kyse rekisterinpitäjän erityisten oikeuksien tai velvoitteiden noudattamisesta työoikeuden alalla, eli esimerkiksi ammattiliiton jäsenmaksun pidättämisestä työntekijän palkasta työmarkkinajärjestöjen sopimusten nojalla;
- vakaumusta koskevien tietojen käsittely silloin, kun henkilö on itse saattanut tiedon julkiseksi (esimerkiksi ryhtymällä puolueen ehdokkaaksi yleisissä vaaleissa tai kertomalla puoluekannastaan lehtihaastattelussa); ja
- tietojen käsittely silloin, kun rekisteröity on antanut siihen nimenomaisen suostumuksensa. (GDPR 2016, 9 artikla, 2 kohta, a alakohta.)

Lisäksi puolueen jäsenyyteen tai siinä toimimiseen liittyvien henkilötietojen käsittely on joissain tapauksissa hyväksyttävää, vaikka yhdistyksen jäsenyyden perusteella tietojen säilyttäminen ja käsittely ei olisikaan enää perusteltua, jos uusi käyttötarkoitus on yhteensopiva alkuperäisen kanssa. Myöhempi käsittely yleisen edun mukaisiin arkistointitarkoituksiin taikka tieteellisiä tai historiallisia tutkimustarkoituksia varten tai tilastollisiin tarkoituksiin olisi katsottava yhteensopiviksi laillisiksi käsittelytoimiksi. (Henkilötietolaki 1999, 12 §; GDPR 2016, johdanto, 50 kohta.)

7 Lakisääteiset rekisterit

7.1 Rekisterien ylläpitovelvoite

Rekisteröidyllä puolueella on jo olemassaolonsa perusteella lakisääteinen velvollisuus pitää yllä luetteloa jäsenistään eli käsitellä henkilötietoja. Jos puolue asettaa ehdokkaita vaaleissa, sen on käsiteltävä ehdokkaiden henkilötietoja, ja jos puolueella on palkattua henkilöstöä, on sillä myös laissa säädetty velvollisuus kerätä, käsitellä ja säilyttää työn-

tekijöidensä henkilötietoja useissa eri laeissa määrätyillä tavoilla. Jos kannatusmateriaalia ja julkaisuja myydään etämyynnillä yksityishenkilöille, tallennetaan ja käsitellään samalla tietoja tilaajien ja maksajien nimistä, toimitusosoitteista ja tilausten sisällöistä.

Lakisääteiset rekisterit eroavat yhdistysten vapaaehtoisista henkilörekistereistä siten, että niiden sisältämien tietojen käsittelyn oikeusperuste ei yleensä ole ensisijaisesti rekisteröitävän suostumus vaan rekisterinpitäjän lakiin tai sopimukseen perustuva velvoite. Työnantajana puolueella on samat velvollisuudet kuin yrityksilläkin noudattaa muun muassa kirjanpitolakia, ennakkoperintälakia ja työsopimuslakia, joissa säädetään palkanmaksuun ja työsuhteeseen liittyvien tietojen säilyttämisestä ja vähimmäissäilytysajoista (Kirjanpitolaki 1997, 2 luku, 10 §; Ennakkoperintälaki 1996, 36 §; Työsopimuslaki 2001, 6 luku, 7 §). Koska tietojen käsittelyn oikeusperusteita ovat rekisteröidyn suostumuksen sijaan tai mahdollisesti sen ohella rekisterinpitäjän lakisääteinen velvoite ja sopimuksen noudattaminen, rekisteröidyllä on vain rajallinen oikeus vaatia tietojensa poistamista tai niiden käsittelyn rajoittamista (GDPR 2016, 6 artikla, b–c alakohdat; 17 artikla, 3 kohta).

7.2 Jäsenrekisterit

Puolueiden toiminnasta säädetään puoluelaisissa, jonka ohella puolueiden ja niiden jäsenyhdistysten on noudatettava toiminnassaan yhdistyslakia, joka edellyttää jäsenluettelon eli jäsenrekisterin ylläpitämistä (Yhdistyslaki 1989, 11 §). Tavalliseen yhdistykseen verrattuna puoluepoliittisen yhdistyksen ominaispiirre on, että sen yhdistyslain mukainen jäsenrekisteri sisältää aina erityisiä eli arkaluonteisia henkilötietoja (ks. Erityiset henkilötiedot, s. 22).

Yhdistyslain mukaan jäsenluetteloon eli jäsenrekisteriin on merkittävä jäsenen koko nimi (etu- ja sukunimi) ja asuinpaikka (Yhdistyslaki 1989, 11 §). Tämä lakisääteinen vähimmäisvaatimus ei välttämättä riitä takaamaan jäsenen riittävän tarkkaa yksilöintiä tai yhdistyksen mahdollisuutta pitää yhteyttä jäseniinsä, ja puolueiden jäsenrekistereihin tallennetaankin jäsenyyslomakkeiden perusteella nimen ja asuinkunnan lisäksi hyvin vaihtelevia tietoja, kuitenkin vähintään kotiosoite ja syntymäaika. Yksilöintiin ja yhteydenpitoon tarvittavien tietojen lisäksi jäsenistä kerätään puoluetta muista syistä kiinnostavia tietoja, kuten tietoja ammattiliiton jäsenyydestä ja koulutuksesta. (Kuvio 2.)

Puolue	Nimi	Katuosoite	Postinumero	Postitoimipaikka	Paikkakunta	Maa	Puhelinnumero	Faksi	Kotisivu	Sähköpostiosoite	Syntymäaika	Syntymäpaikka	Sukupuoli	Arvo ja ammatti	Koulutus	Kansalaisuus	Äidinkieli	Taloudessa puolueen jäseniä	Suosittelija	Suosittelijan yhteystieto
Feministinen puolue	X	X	X	X					X											
Suomen Keskusta	X	X	X	X	X	X			X	X			X	X						
Kansallinen Kokoomus	X	X	X		X	X			X	X			X	X	X		X	X		
Kristillisdemokraatit	X	X	X	X		X			X	X			X							
Perussuomalaiset	X	X	X	X		X			X	X			X		X	X				
Piraattipuolue*																				
Ruotsalainen kansanpuolue	X	X	X		X	X			X	X										
Sininen tulevaisuus	X	X	X	X	X	X			X	X			X		X	X			X	X
Sosialidemokraatit	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X			
Vihreä liitto	X	X	X	X	X	X			X	X		X								

*Piraattipuolueen jäsenlomakkeen kysymyksiä ei näe antamatta tietojään ensin vaiheittain.

Kuvio 2. Puolueiden internetsivuilla jäsenlomakkeissa kysytyt henkilötiedot.

Yhdistyksen jäsenelle on yhdistyslain mukaan varattava pyydettyä oikeus tutustua yhdistyksen jäsenrekisteriin. Jäsenelle ei kuitenkaan tule luovuttaa esimerkiksi kopioita tai tulosteita jäsenrekisteristä häntä itseään koskevia tietoja lukuun ottamatta. Yhdistyksen jäsenellä on oikeus vaatia tietojensa poistamista jäsenrekisteristä, jossa tapauksessa myös henkilön jäsenyys yhdistyksessä lakkaa.

7.3 Vaalilain mukaiset rekisterit

Vaalilain toisessa osassa säädetään vaalikohtaisesti puolueiden ja valitsijayhdistysten oikeudesta asettaa ehdokkaita virallisiin vaaleihin ja perustaa vaaliliittoja. Puolueiden ehdokashakemukset on toimitettava vaalipiirilautakunnalle viimeistään 40. päivänä ennen vaalipäivää klo 16:een mennessä (Vaalilaki 1998, 121 §).

Puolueen ehdokashakemukseen liitetään tiedot nimenkirjoitusoikeutetuista ja puolueen nimeämästä vaaliasiamiehestä. Lisäksi hakemukseen on liitettävä ehdotus puolueen ehdokaslistaksi. Ehdokaslistassa on mainittava kunkin ehdokkaan nimi, arvo tai ammatti enintään kahta ilmaisua käyttäen ja kotikunta. Etunimen sijaan tai sen rinnalla voidaan käyttää yleisesti tunnettua lempinimeä tai etunimen lyhennettä. Muita merkintöjä ehdokaslistassa ei saa olla, ellei se ole ehdokkaan henkilöllisyyden täsmentämiseksi tarpeellista. (Vaalilaki 1998, 122 §.)

Sama tietosisältövaatimus koskee puolueiden ehdokaslistoja eduskuntavaaleissa, presidentinvaaleissa (Vaalilaki 1998, 3 §), kuntavaaleissa (Vaalilaki 1998, 153 §) ja Euroopan parlamentin vaaleissa (Vaalilaki 1998, 172 §, 1 momentti). Euroopan parlamentin vaaleissa ehdokkaan on lisäksi toimitettava vakuutus, ettei hän ole suostunut ehdo- kaaksi samoissa vaaleissa muussa Euroopan unionin jäsenvaltiossa eikä menettänyt vaalikelpoisuuttaan europarlamenttivaaleissa kotivaltiossaan. Lisäksi ehdokkaan on toi- mitettava ilmoitus siitä, minkä jäsenvaltion kansalainen hän on, missä vaalipiirissä tai kunnassa hänet viimeksi on kotivaltiossaan otettu europarlamenttivaalien vaaliluetteloon ja mikä oli hänen viimeinen osoitteensa kotivaltiossaan (Vaalilaki 1998, 172 § 1 mo- mentti).

Oikeusministeriö perustaa vaalilain mukaisesti oman valtakunnallisen ehdokasrekiste- rinsä, johon tallennetaan ehdokaslistan tietojen lisäksi ehdokkaan ikä vaalipäivänä sekä henkilötunnus. Ehdokasrekisteristä annetaan maksutta tietoja ehdokkaalle, ehdokkaan asettaneelle puolueelle ja yhteislistalle sekä vaalilaissa tarkoitetuille viranomaisille (Vaa- lilaki 1998, 43 §), mutta muille kuin rekisteröidylle itselleen tai viranomaiselle luovutetta- essa tiedoista poistetaan henkilötunnus (Vaalilaki 1998, 187 §). Ehdokas- ja tulosrekis- terien tiedot säilytetään pysyvästi (Oikeusministeriö).

Vaalilain ehdokaslistassa edellyttämien tietojen lisäksi puolueilla voi käytännön syistä olla tarve kerätä ehdokkaistaan myös muita tietoja. Ehdokkuudesta sopimiseen tarvitaan usein ehdokkaan yhteystiedot, samoin mahdollisista yhteismainoksista, ehdokaskuvaus- palveluista tai kampanjakoulutuksista viestimiseen (Vihreä liitto 2018b). Jo ennen ehdo- kassopimusten allekirjoittamista on koottu tietoja ehdokkaiksi pyrkivistä, ehdokkaiksi eh- dotetuista ja ehdokkaiksi toivotuista. Näiden kaikkien tiedot saattavat päätyä nimilistoille eri lähteistä.

Puolueiden omissa ehdokasrekistereissä voidaan säilyttää lakisääteisten tietojen lisäksi henkilötietoja, joiden keräämisen oikeusperusteena ei ole rekisterinpitäjän lakisääteinen velvoite. Tällöin perusteita saattavat olla esimerkiksi sopimus, oikeutettu etu tai rekiste- röidyn suostumus. Rekisteröidyn tulisi tietojen keräämisen yhteydessä saada tieto siitä, mihin käyttötarkoituksiin eri tiedot kerätään. Tietojen erottelu toisistaan on merkityksel- listä myös silloin, kun informoidaan rekisteröityä tietosuoja-asetuksen mukaisesti eri tie- toryhmien luovuttamisesta, julkistamisesta ja siirtämisestä (GDPR 2016, 14 artikla). Jos

rekisterinpitäjä ei ole riittävän perehtynyt tietosuojasäädöksiin tai tietojen keräämisvaiheessa on viestinnällisiä tai teknisiä puutteita, seurauksena voi olla sekä mainehaittaa että ylimääräistä työtä (Laakso 2018).

7.4 Henkilöstörekisterit

Työntekijän henkilötietojen käsittelystä säädetään laissa yksityisyyden suojasta työelämässä (13.8.2004/759). Lisäksi työntekijän tietojen käsittelyyn vaikuttavat esimerkiksi ennakkoperintälaki, työsopimuslaki ja kirjanpitolaki, joissa jokaisessa säädetään tiettyjen työsuhteeseen ja palkkaan liittyvien tietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta.

Henkilöstön henkilötietoja tallennetaan ja käsitellään useita eri käyttötarkoituksia varten. Työsopimuksessa ja henkilöstörekisterissä voi olla työntekijän nimen, työtehtävän ja palkkaluokan ohella esimerkiksi yhteystiedot, syntymäaika ja tietoja kertyneestä kokemuksesta, ja lisäksi palkanlaskija käsittelee henkilötunnuksia, verotietoja, palkkatietoja ja tietoja ammattiyhdistysjäsenyydestä. Työpaikalla voi olla tallentava valvontakamera, ja työnantaja pitää kirjaa työntekijäkohtaisista työsuorituksista, kuten työtunneista.

Työnantajalla on monissa tapauksissa lakisääteinen velvoite tietojen keräämiseen ja käsittelyyn. Myös työnantajalle syntyy työsopimuksen kautta velvoitteita sekä työntekijää, että viranomaisia kohtaan, kuten palkanmaksuvelvoite ja velvollisuus tehdä viranomaisille ilmoitukset ennakonpidätyksen alaisista palkoista ja suoritetusta ennakkoperinnästä. Monien työntekijän henkilötietojen kohdalla työntekijän oikeus vaatia esimerkiksi tietojensa käsittelyn rajoittamista tai niiden poistamista on rajallinen, koska esimerkiksi palkanmaksuun ja työsuhteeseen liittyvien tietojen minimisäilytysajoista säädetään laissa, eikä niistä voi poiketa työntekijän vaatimuksesta.

Tietolaji	Säilytysaika	Säädös
Työsopimuksen tiedot:		
Nimi	Vähintään 10 vuotta	Työsopimuslaki, 6 luku, 7 §
Työsuhteen kesto	Vähintään 10 vuotta	Työsopimuslaki, 6 luku, 7 §
Suorittuminen ja käytös	Vähintään 5 vuotta	Työsopimuslaki, 6 luku, 7 §
Palkanmaksutiedot:		
5 vuotta / 2 vuotta		
Verotiedot	työsuhteen päättymisestä	Ennakkoperintälaki, 3 luku, 36 § Ennakkoperintälaki, 3 luku, 36 § (palkkakirjanpidon tositeaineistoa)
Ay-jäsenyys	6 vuotta 2 vuotta / lomapalkkaa ja -korvausta koskevat tiedot	
Lomanmääräytymistiedot	6 vuotta	
Palkkakirjanpito	10 vuotta	Ennakkoperintälaki, 3 luku, 36 §
Palkkakirjanpidon tositteet	6 vuotta	Ennakkoperintälaki, 3 luku, 36 §
Henkilövahingon korvaaminen	10 vuotta	Työsopimuslaki, 13 luku, 9 §
Työaikakirjanpito	2 vuotta	Työaikalaki, 38 § (kanneaika)
Vuosilomakirjanpito	5 vuotta	Työsopimuslaki
Suoritettu ulosottoerintä	6 vuotta	Ennakkoperintälaki, 3 luku, 36 §

Kuvio 3. Henkilöstötietojen säilytysajat.

Oheiseen tiivistelmään (kuvio 3) on koottu joidenkin työnantajan käsittelemien työntekijätietojen lakisäätteisiä vähimmäissäilytysaikoja. Osalle tiedoista ei ole varsinaisesti säädetty vähimmäissäilytysaikaakaan vaan niitä koskeva kanneoikeus. Koska tietoja on säilytettävä kanneajan päättymiseen asti, on säilytysajaksi merkitty se aika, johon mennessä kanne on nostettava. Kanneaika on kaksi vuotta meneillään olevan kalenterivuoden päättymisestä tai kaksi vuotta työsuhteen päättymisestä.

8 Muut rekisterit

8.1 Vapaaehtoisesti ylläpidettävät rekisterit

Lakisäätteisten henkilörekisterien lisäksi yhdistystoiminnassa käsitellään henkilötietoja, joiden keräämiseen ei ole laillista velvoitetta ja joiden käsittely sisältyy yhdistysten oman toiminnan organisointiin. Näiden vapaaehtoisesti ylläpidettävien rekisterien ylläpito ja valvonta on yksinkertaisempaa, jos niiden lukumäärä pyritään pitämään alhaisena ja tietosisältö ja käyttötarkoitukset kirjataan ylös.

Osallistujaluettelot, sähköpostilistat ja listat ehdokkaiksi ehdotetuista henkilöistä ovat henkilörekistereitä tai niiden osia ja kuuluvat tietosuojasetuksen soveltamisalaan silloin, kun ne eivät ole yksityishenkilön yksityiseen käyttöön tekemiä muistiinpanoja vaan osa yhdistyksen toimintaa (GDPR 2016, johdanto, kohta 18). Jos henkilötiedot sisältävät erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja kuten tietoja terveydentilasta, etnisestä taustasta tai puolueen tai ammattiyhdistyksen jäsenyydestä (kts. Erityiset henkilötiedot, s. 22), on tehtävä myös seloste käsittelytoimista (kts. Seloste käsittelytoimista, s. 17).

Puolueissa ja yhdistyksissä voidaan tallentaa tietoja yhteistyötahoista, sidosryhmistä, potentiaalisista lahjoittajayhteisöistä tai medialle toimitettavien tiedotteiden vastaanottajista. Henkilön työtehtäviin tai luottamusasemaan liittyvien tietojen käsittelyä tarkennetaan kansallisessa tietosuojalain, että niitä voidaan pitää yleisen edun mukaisena käsittelynä (Tietosuojalaki 4 §). Yritysten ja yhteisöjen tietojen käsittelyä ei pidetä tietosuojasetuksen mukaisena henkilötietojen käsittelynä, ja siksi esimerkiksi luettelolle medioiden tai yritysten yhteystiedoista ei tarvitse tehdä rekisteriselostetta eikä siihen kirjattuja organisaatioita tarvitse informoida tietosuojasetuksen perusteella.

8.2 Luottamushenkilörekisterit

Yhdistykset keräävät ja tallentavat tietoja luottamushenkilöistään sisäiseen käyttöön ja esimerkiksi internetsivuilleen, joilla usein esitellään yhdistysten hallituksen jäsenet tai eri aloista vastaavat yhteyshenkilöt. Vaikka tietoja ei julkaistaisi, on yhdistyksen syytä määrittellä keräämiensä henkilötietojen käyttötavat ja -tarkoitukset. Erityisen tärkeää se on silloin, jos kyseessä on puoluepoliittinen yhdistys, jonka luottamushenkilönä toimiminen kertoo henkilön poliittisista kannoista. Samaa huolellisuutta on noudatettava myös yhdistyksissä, joiden jäsenyyden voi katsoa liittyvän esimerkiksi sukupuoli-identiteettiin tai terveydentilaan, kuten potilasjärjestöissä.

Luottamushenkilöistä tallennetaan jäsenrekisterissä olevien tietojen lisäksi tiedot luottamustoimista ja vastuualueista, luottamusasemassa toimimisen kesto ja vaikkapa tilinumero kokousmatkojen kulukorvausten maksamista varten. Lisäksi tietoja tallentuu usein esimerkiksi tapahtumien järjestämistietoihin ja yhdistyksen tuottamiin julkaisuihin, ja luottamushenkilöitä koskevat tiedot ovat usein hajallaan useissa eri listoissa ja tietokannoissa. Hallituksen jäsenten tiedot eri vuosilta saattavat olla pöytäkirjoissa ja sähköpostimuistiinpanoissa, ja sama koskee esimerkiksi toiminnantarkastajia. Rekisteri voi kuitenkin

kin koostua myös eri paikoissa säilytettävistä tiedoista, ja kaikkia luottamushenkilöasemaan liittyviä tietoja varten voidaan tehdä yksi kattava rekisteriseloste ja tarvittaessa seloste käsittelytoimista.

Yhdistyksen on linjattava esimerkiksi siitä, mitä tietoja pidetään tarpeellisina säilyttää tutkimustarkoituksia tai vaikkapa yhdistyksen tulevia historiikkeja varten, ja mitkä tiedoista poistetaan tietyn ajan kuluttua. Samoin on linjattava säilytettävien tietojen julkisuudesta: vasta valitun luottamushenkilön on syytä tietää, mitkä henkilötiedot ja valokuvat on tarkoitettu julkaistaviksi ja mitkä yhdistyksen sisäiseen käyttöön.

8.3 Ehdokasehdotusrekisterit

Kun puolueet valmistautuvat vaaleihin, saatetaan ensimmäiset ehdokasasettelut julkaista jo lähes vuosi ennen vaalipäivää (Uudenmaan SDP nimesi 27 ehdokasta eduskuntavaaleihin. 2018; Tässä tulevat SDP:n ensimmäiset ehdokkaat EU-parlamenttiin. 2018; Rönkkö & Värjä 2018). Ennen kuin ehdokaslistat ovat täynnä ja valmiit luovutettaviksi vaaliviranomaisille, puolueissa ja niiden jäsenjärjestöissä käydään keskusteluja sopivista ehdokasvaihtoehdoista, pohditaan listalle sopivia ehdokasprofiiileja (Hämäläinen 2018; Mikkonen 2014; Perälä 2018) ja pyydetään ehdotuksia jäsenistöltä (Suomen sosialidemokraattinen puolue 2017; Vihreä liitto 2018a). Koska tietosuoja-asetusta sovelletaan kaikkeen henkilötietojen käsittelyyn, joka ei ole luonteeltaan täysin yksityistä, on myös ehdokasehdotuksista koostuvien listojen kaltaista epävirallista valmisteluaineistoa pidettävä asetuksen tarkoittamana henkilötietojen käsittelynä (GDPR 2016, 2 artikla, 1 kohta; 4 artikla, 1–2 kohta).

Jos tietolähteenä ei ole rekisteröity itse eikä tietojen käsittelyyn ole muuta laillista perustetta, on tietojen käsittelyyn yhdistystoiminnassa saatava rekisteröidyn suostumus (GDPR 2016, johdanto, kohdat 32, 42; 4 artikla, 1 kohta, 11 alakohta) ja informoitava rekisteröityä kohtuullisessa ajassa (Seeskari 2018, 13). Rekisterinpitäjän velvoitteisiin kuuluu rekisteröidyn informointi, tietojen oikeellisuuden tarkistaminen ja tietojen poistaminen joko rekisteröidyn pyynnöstä tai, jos tietoja on käsitelty suostumuksen perusteella, kun tietojen säilyttäminen ei ole enää tarpeellista (GDPR 2016, 25 artikla). Sekä rekisterinpitäjän että rekisteröidyn intresseissä on, että rekisteröidyn halukkuus ja sopivuus ehdokkaaksi selvitetään mahdollisimman pian. Jos ehdokkaaksi ehdotettu henkilö ei ole kiinnostunut ehdokkuudesta eikä anna suostumusta tietojensa käsittelyyn, hänen tietonsa on poistettava käsiteltävästä aineistosta. Voi kuitenkin olla perusteltua säilyttää

henkilön nimi ja muu yksilöinnin mahdollistava tunnistetieto ehdokasasettelun loppuun asti, jotta henkilön tullessa ehdotetuksi uudelleen häneen ei oteta uudestaan yhteyttä saman asian vuoksi.

Jos rekisteröidyltä kysytään, saako hänen tietonsa säilyttää seuraaviin vastaaviin tai joihinkin muihin vaaleihin ja niiden ehdokasasetteluun asti mahdollista uudelleen tiedustelua varten, ja rekisteröity antaa suostumuksensa, hänen henkilötietonsa voi olennaisilta osin säilyttää ja hyödyntää sovittujen vaalien ehdokasasettelussa.

8.4 Tapahtumien osallistujaluettelot

Tapahtumien, kuten koulutusten, seminaarien ja puoluekokousten, osallistujilla on tietosuojasetuksen mukaisesti oikeus tietää, mihin heidän antamiaan henkilötietoja käytetään ja kuinka kauan niitä säilytetään. Jos ilmoittautumislomakkeen tai vastaavan henkilötietojen keräämismenetelmän yhteyteen ei ole esimerkiksi teknisistä syistä mahdollista liittää rekisteriselostetta tai linkkiä rekisteriselosteeseen, on mahdollisuuksien mukaan tuotava esiin käsittelyn pääperiaatteet ja yhteystiedot lisätietojen pyytämistä varten. Lomakkeen yhteydessä voidaan esimerkiksi mainita, että kerättyjä tietoja tullaan käyttämään ainoastaan kyseisen tapahtuman järjestämiseen ja tietoja säilytetään enintään tietty kuukausimäärä tapahtuman jälkeen. (GDPR 2016, 12 artikla, 1 kohta.)

Jos tapahtuman järjestämisessä käytetään ulkopuolisia palveluntarjoajia, on järjestäjän syytä miettiä hyvissä ajoin, missä määrin henkilötietoja siirretään palveluntarjoajille palvelun järjestämistä varten ja sijaitsevatko palveluntarjoajat EU-alueella vai sen ulkopuolella (GDPR 2016, 13 artikla, 1 kohta, e alakohta). Käytetäänkö osallistujien majoittamiseen esimerkiksi hotellipalveluita tai luovutetaanko ruokavaliotietoja pitopalvelulle? Erityisesti terveydentilaa, seksuaalisuutta ja muita erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja käsitellessä on noudatettava huolellisuutta siinä, kuinka monen eri toimijan on tarpeellista käsitellä kyseisiä henkilötietoja. Tapahtumaan ilmoittautuvan on voitava luottaa siihen, että häntä koskevia tietoja käsitellään asiallisesti ja kutakin tietoa käytetään vain siihen käyttötarkoitukseen, jota varten se kerätään (ks. Henkilötietojen käsittelyn periaatteet, 10).

Henkilötietojen käsittelyä suunnitellessa on arvioitava myös riskitasoa. Tapahtumien osallistuja- ja puhujatietoja käsitellessä on huomioitava esimerkiksi järjestettävän tapah-

tuman konteksti ja julkisuus sekä osallistujien kotimaan ja tapahtuman sijaintimaan kulttuuriset piirteet ja ihmisoikeustilanne. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin ja joihinkin etnisiin ryhmiin kuuluviin kohdistuu työelämässä, viranomaisasioinnissa ja julkisilla paikoilla syrjintää ja väkivaltaa sekä Euroopan unionin ulko- että sisäpuolella (Combs & Turner & Whittles 2009, 18–28; ILGA 2010, 22–42; Amnesty International 2013).

Euroopan unionin perusoikeusviraston FRA:n selvityksen mukaan 60 % tutkimukseen osallistuneista Ranskassa asuvista juutalaisista pelkäsi joutuvansa fyysisen väkivallan kohteeksi uskontonsa vuoksi. Saman tutkimuksen mukaan kaikista kahdeksassa eri EU-maassa asuvista tutkimukseen vastanneista juutalaisista noin neljännes (23 %) vältteli vähintään toisinaan uskonnollisiin tapahtumiin osallistumista turvallisuuden liittyvien pelkojen vuoksi. (Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2013, 32–34.) Sukupuoleen, seksuaalisuuteen, uskontoon, poliittisiin näkemyksiin tai etniseen taustaan liittyvien tietojen huolimaton tai epäasiallinen käsittely voi olla riski tapahtuman ja sen osallistujien turvallisuudelle, esimerkiksi silloin kun käsitellään tietoja passiin merkitystä sukupuolesta, jos se poikkeaa henkilön ulkoisesta olemuksesta tai hänen itsensä ilmoittamasta sukupuolesta.

8.5 Sähköpostilistat

Sähköpostilistojen ylläpito eli nimien ja sähköpostiosoitteiden käsittely on henkilötietojen käsittelyä, joka kuuluu tietosuojaa-asetuksen soveltamisalaan. Yhdistyksen käytössä olevien sähköpostilistojen käytössä ja hallinnoinnissa on syytä tiedostaa ero ns. pakollisten ja vapaaehtoisten sähköpostilistojen välillä. Yhdistyksellä on oikeus ja yleiskokouskutsujen kohdalla myös velvollisuus lähettää jäsenilleen tietoa yhdistyksen toiminnasta. Sähköisen viestinnän yleistyttyä yhä useampi yhdistys viestii jäsenilleen sähköpostitse postin kuljettamien paperitiedotteiden sijaan, ja tähän jäsenviestintään käytetään sitä tarkoitusta varten luotuja sähköpostilistoja.

Liittyessään yhdistyksen jäseneksi henkilö antaa samalla yhdistykselle luvan tiedottaa yhdistyksen toiminnasta. Yhdistysten sähköpostilistoja käytetään kuitenkin usein myös kaksisuuntaiseen jäsenviestintään eli jäsenten väliseen keskusteluun, ja viikoittaiset kokonaisviestimäärät saattavat olla merkittävästi suurempia kuin yhdistyksen varsinaisen jäsenviestinnän osuus. Jos jäsen ei liittyessään ole antanut nimenomaista suostumusta liittämiseen jäsenten sisäiselle keskustelulistalle, ei hänen yhteystietojensa käyttämiselle tähän tarkoitukseen ole pätevää perustetta. Yhdistysten onkin syytä erottaa virallinen

jäsenviestintä kaksisuuntaisesta keskustelusta, jolloin jäsen liitetään osaksi jälkimmäistä vain hänen nimenomaisella suostumuksellaan.

Sähköpostilistojen ominaisuuksiin kuuluu usein mahdollisuus lähettää listalle liitetyille automaattinen tervetulo viesti eli ilmoitus listalle liittämistä. Tervetulo viestiin on syytä mahdollisuuksien mukaan lisätä tiedot esimerkiksi listalle liittämisen syystä, listan käyttötarkoituksesta, ylläpitäjän tiedot ja ohjeet listalta poistumiseen.

Kuten muutkin henkilörekisterit, sähköpostilistat on syytä erotella käyttötarkoituksen mukaan mutta siten, että niiden lukumäärä pysyy rajallisena ja selkeänä. Poistamispyyntöihin on reagoitava kohtuullisessa ajassa, ja vaikka kohtuullisena pidetään yleensä noin yhtä kuukautta, voi kuukauden reagointiaikaa käytännössä kuitenkin pitää sähköpostilistojen luonteen huomioiden tarpeettoman pitkänä.

9 Yhteenveto

Opinnäytetyö oli osa puolueorganisaation hallinnollista kehitysprojektia. Kehitysprojekti ajoittui keväälle 2018 ja opinnäytetyön kirjoittaminen vuosille 2018-2019. Tavoitteena oli kartoittaa puolueen tietosuojaprosessit, päivittää ne tietosuoja-asetuksen edellyttämälle tasolle ja kehittää työkaluja, joiden avulla pääosin vapaaehtoisvoimin toimivat jäsenjärjestöt suoriutuvat asianmukaisesta henkilötietojen käsittelystä kohtuullisella vaivalla. Joissain tilanteissa prosessien korjaaminen edellytti keskushallinnon puuttumista paikallistoimijoiden vakiintuneisiin toimintatapoihin, ja GDPR- uutisoinnin tuottama paine ja tiukka aikataulu kasvattivat ylilyöntien ja viestinnällisten virheiden riskiä.

Tietosuojaan liittyvän osaamisen taso on yhdistyskentällä hyvin vaihtelevaa. Tietosuoja on helposti nähty irrallisena hallinnon osana, jonka käytännön toteutukseksi tunnustetaan lähinnä tietomurtojen estäminen ja henkilötunnusten piilottaminen. Tietosuoja-asetuksen saama julkinen huomio ja sen soveltamisalan laajuus nostivat kuitenkin tietosuojakysymykset hetkeksi keskiöön median lisäksi organisaatioiden sisällä, mitä voi pitää merkittävänä saavutuksena pääosin hallinnollisiin prosesseihin vaikuttavalle lakimuutokselle. Oikeus omiin tietoihin on nyt entistä selvemmin perusoikeus, josta yhä useampi on tietoinen.

Tietosuoja-asetus ei käsittelyn periaatteiden tai omien tietojen tarkistusoikeuden osalta poikkea merkittävästi vuoden 1999 henkilötietolaista, mutta sen vaikutusten voi sanoa olevan kokoaan suurempia. Tietosuojaviranomaiselle säädetty oikeus merkittävän suuruisen seuraamusmaksujen määräämiseen takasi huomiota herättävät otsikot (esim. Tällainen on tietosuoja-asetus – jopa 20 miljoonan sakot uhkaavat rikkojia. 2016), ja viime metreille jätetty valmistautuminen yhdessä selkeiden soveltamisohjeiden puutteen kanssa tuottivat ylityötunteja ja harmaita hiuksia niin yrityksissä kuin yhdistyksissäkin.

Kevään 2018 GDPR-huuman jälkeen ja eduskunnan hyväksyttyä uuden tietosuojalain voi huomata, että käytännön tasolla muutos oli loppujen lopuksi varsin vähäinen. Rekisterinpitäjälle säädetty osoitusvelvollisuus yhdistettynä sanktiouhkaan sai kuitenkin yhdistykset ja yritykset arvioimaan tietosuojakäytäntönsä ja päivittämään prosessinsa ja tietojärjestelmänsä niin, että tietojen käsittelyn eri vaiheet ovat osoitettavissa. Tietojenkäsittelysopimuksia esimerkiksi tilitoimistojen ja niiden asiakkaiden välillä täsmennettiin, ja vastuut ja velvollisuudet ovat aiempaa paremmin eri sopimusosapuolien tiedossa.

Jos organisaation henkilötietoprosessit täyttivät kattavasti henkilötietolain vaatimukset, suurin kehityspaine kohdistui suurempien organisaatioiden it-järjestelmien kehittäjiin, jotta järjestelmät muokattiin tarvittaessa osoitusvelvollisuuden mukaisiksi. Parhaassa tapauksessa organisaatiot saattoivat selvittää GDPR-muutoksista vain tekemällä muutamia muutoksia rekisteriselosteisiinsa ja päivittämällä palvelusopimukset ulkopuolisten palveluntarjoajien kanssa.

Etenkin pienissä yhdistyksissä tietosuojaan liittyvä osaaminen saattaa edelleen olla vähäistä riippumatta siitä, onko kyse puolueen paikallisyhdistyksestä tai urheiluseurasta. Epäselvyyttä ja huolimattomuutta voi olla esimerkiksi jäsentietojen käytössä, sähköpostilistoille liittämässä ja erityisesti henkilötietojen säilytysajoissa ja poistamisessa. Suurten organisaatioiden tapauksessa keskushallinnon ja toimintakulttuurin merkitys jäsenyhdistysten hallinnon kehittämisessä korostuu.

Tietosuojan kehittämisprosessit tuskin päättyivät tietosuoja-asetuksen soveltamisen alkamiseen 25.5.2018. Uusien säädösten soveltamisesta tulee luultavasti tulevana vuosina ennakkopäätöksiä ja viranomaistulkintoja, jotka osaltaan ohjaavat kehitystyötä.

Lähteet

Amnesty International 2013. Because Of Who I Am. Homophobia, transphobia and hate crimes in Europe. <https://www.amnesty.org/download/Documents/12000/eur010142013en.pdf>. Luettu 15.10.2018.

Combs, Ryan & Turner, Lewis & Whittle, Stephen 2009. Transphobic Hate Crime in the European Union. ILGA, 18-28. <https://www.ilga-europe.org/resources/thematic/trans>. Luettu 16.10.2018.

Elinkeinoelämän keskusliitto 2015. Safe Harbor -järjestelmä pätemätön – tietosuojavaltuutettu julkaisi ohjeistusta yrityksille. 21.10.2015. <https://ek.fi/ajankohtaista/uutiset/2015/10/21/safe-harbor-jarjestely-patematon-tietosuojavaltuutettu-julkaisi-ohjeistusta-yrityksille/>. Luettu 16.7.2018.

EPIC - Electronic Privacy Information Center 2018. Max Schrems v. Data Protection Commissioner (CJEU - "Safe Harbor"). Päivitetty 11.5.2018. <https://epic.org/privacy/intl/schrems/>. Luettu 1.9.2018.

Euroopan ihmisoikeussopimus 1999. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sops-teksti/1999/19990063>. Luettu 1.9.2018.

Euroopan komissio 2000. Data protection: Commission endorses "safe harbor" arrangement with US. Päivitetty 29.3.2000. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-00-301_en.htm. Luettu 18.9.2018.

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuojasetus). Virallinen lehti nro L 281 , 23/11/1995, 0031 - 0050. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679>. Luettu 7.6.2018.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 95/46/EY annettu 24 päivänä lokakuuta 1995, yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta 1995/46/EY (tietosuojadirektiivi). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:31995L0046&from=FI>. Luettu 8.6.2018.

Euroopan unionin perusoikeusvirasto FRA 2013, 32–34. Discrimination and hate crime against Jews in EU Member States: experiences and perceptions of antisemitism. http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2013-discrimination-hate-crime-against-jews-eu-member-states-0_en.pdf. Luettu 15.10.2018.

Court of Justice of the European Union (CJEU) 2015. Judgment of the Court. Case C-362/14. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=169195&pageIndex=0&doclang=EN&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=143358>. Luettu 18.9.2018.

Feministinen puolue 2018. Jäsenlomake. <http://www.feministinenpuolue.fi/mukaan/>. Luettu 3.10.2018.

HE 23/2008. Hallituksen esitys Eduskunnalle Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan yhteisön perustamissopimuksen muuttamisesta tehdyn Lissabonin sopimuksen hyväksymisestä ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta.

Henkilötietolaki 22.4.1999/523.

Hämäläinen, Jukka 2018. Erityismiehet eivät kelpaa Kokoomukselle. Länsiväylä 12.3.2018. <https://www.lansivayla.fi/artikkeli/618237-erityismiehet-eivat-kelpaa-kokoomukselle-hs-puolueen-piirissa-kuuhuu>. Luettu 17.10.2018.

ILGA 2010, 22–42. The situation of LGBT people in the Russian Federation. https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/russia_report_2010.pdf. Luettu 16.10.2018.

Kansallinen kokoomus 2018. Jäsenhakemus. <https://liitykokoomukseen.fi/KOK/liity/485>. Luettu 30.9.2018.

Karreinen, Lari & Halonen, Maria 2010. Ensimmäinen askel: Vapaaehtoistehtävien paketoiti. Teoksessa 10 askelta parempaan vapaaehtoistoimintaan. Karreinen, Lari & Halonen, Maria & Tennilä, Meri (toim.). Vihreä sivistysliitto ry, Helsinki.

Kolehmainen, Alekski 2018. GDPR-kello tikittää – näin voit vielä valmistautua, Tieto aloitti urakan 2015. Tivi 28.4.2018. https://www.tivi.fi/Kaikki_uutiset/gdpr-kello-tikittaa-nain-voit-viela-valmistautua-tieto-aloitti-urakan-2015-6722749. Luettu 10.7.2018.

Koskinen, Mika 2018. Ensimmäiset ehdokkaat julki: Kokoomuksen Lotta Backlund ja Atte Kaleva pyrkivät eduskuntaan Helsingistä - myös konkari Ben Zyskowitz mukana. Iltalehti 10.9.2018. https://www.iltalehti.fi/politiikka/201809102201191308_pi.shtml. Luettu 15.10.2018.

Laakso, Antti 2018. Kirkkovaalien tiedotus sekosi Porissa: Useat ehdokkaat eivät antaneet lupaa nimensä julkaisuun. Yle Uutiset 18.9.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-10411400>. Luettu 17.10.2018.

Laki yksityisyyden suojasta työelämässä 13.8.2004/759.

Lehmusvirta, Antti 2018a. GDPR on herätys yrityksille ja kuluttajille: "Moni joutuu miettimään prosessejaan uudelleen". Kauppalehti 25.5.2018. https://www.kauppalehti.fi/uutiset/gdpr-on-heratys-yrityksille-ja-kuluttajille-moni-joutuu-miettimaan-prosessejaan-uudelleen/nTskwm9C?_ga=2.233893022.1661494438.1530255583-674739281.1508582303. Luettu 12.6.2018.

Lehmusvirta, Antti 2018b. Uudesta tietosuojasetuksesta jättilasku yrityksille – edes Pohjoismaissa ei tiedetä, mikä GDPR on. Kauppalehti 22.5.2018. <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/uudesta-tietosuojasetuksesta-jattilasku-yrityksille-edes-pohjoismaissa-ei-tiedeta-mika-gdpr-on/0c8a6181-054b-37e3-a57c-54d067f99403>. Luettu 1.7.2018.

Lehto, Tero 2017. EU:n tietosuoja-asetus vaatii isot muutokset – suuri osa yrityksistä ei varautunut. Tekniikka ja talous 6.3.2017. <https://www.tekniikkatalous.fi/ttpaiva/eu-n-tietosuoja-asetus-vaatii-isot-muutokset-suuri-osa-yrityksista-ei-varautunut-6630447>. Luettu 5.6.2018.

Lehto, Tero 2018. Gdpr-paniikki aiheutti turhien sähköpostien tulvan – isojen sakkujen uhka pelottaa. Tekniikka ja talous 24.5.2018. https://www.tekniikkatalous.fi/talous_uutiset/gdpr-paniikki-aiheutti-turhien-sahkopostien-tulvan-isojen-sakkujen-uhka-pelottaa-6726574. Luettu 5.7.2018.

Malkamäki, Elina 2018. Yhdistykset tottelevat uutta tietosuoja-asetusta. Turun Sanomat 25.5.2018. <https://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/3961261/Yhdistykset+tottelevat+uutta+tietosuojaasetusta>. Luettu 16.7.2018.

Masdevall, Jordi 2015. Spanish data protection authority to Safe Harbor firms: EU model clauses still accepted. Baker Inform 11.11.2015. <http://www.bakerinform.com/home/2015/11/11/spanish-data-protection-authority-to-safe-harbor-firms-eu-model-clauses-still-accepted>. Luettu 16.10.2018.

Mikkonen, Mikael 2014. Puolueiden ehdokasvalinta kiihtyy. Yle Uutiset 6.6.2014. <https://yle.fi/uutiset/3-7282482>. Luettu 16.10.2018.

Mykkänen, Pekka 2018. Perjantaina alkaa internetin uusi aika, kun EU:n tietoturva-asetus tulee voimaan – Datajätit eivät enää saa pimittää tietoja mustaan laatikkoon, sanoo komissaari. Helsingin Sanomat 22.5.2018. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005689761.html>. Luettu 19.10.2018.

OECD 1980. OECD Guidelines on the protection of privacy and transborder flows on personal data. <http://www.oecd.org/internet/ieconomy/oecdguidelinesontheProtectionofprivacyandtransborderflowsofpersonaldata.htm>. Luettu 30.12.2018.

Oikeusministeriö. Tietoja vaalien toimittamiseen liittyvästä henkilötietojen käsittelystä. <https://vaalit.fi/rekisteriselosteet>. Luettu 18.9.2018.

Oikeusministeriö 2018. Uusi tietosuojalaki voimaan vuoden 2019 alusta. https://oikeusministerio.fi/artikkeli/-/asset_publisher/uusi-tietosuojalaki-voimaan-vuoden-2019-alusta. Luettu 8.12.2018.

Perussuomalaiset 2018a. Jäsenhakemus. <http://www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2013/04/hakemuspuolue2.pdf>. Luettu 29.9.2018.

Perussuomalaiset 2018b. Toimintakertomus 2017. <https://www.vaalirahoitusvalvonta.fi/fi/index/puoluetukiilmoituksia/ilmoituslistaus/tilinpaatostiedot.html>. Luettu 28.6.2018.

Perustuslaki 11.6.1999/731.

Perälä, Annu 2018. Kuntapoliitikoista asiantuntijoihin. Maakuntavaalien neljä ehdokastyyppeä. Ajatuspaja Toivo. <https://toivoajatuspaja.fi/kuntapoliitikoista-asiantuntijoihin-maakuntavaalien-nelja-ehdokastyypia/>. Luettu 17.10.2018.

Pihlava, Minna 2014. Haluatko sinä ”tulla unohdetuksi” - Google julkaisi lomakkeen poistopyyntöä varten. Tekniikka & Talous 30.5.2014. <https://www.tekniikkatalous.fi/tekniikka/ict/2014-05-30/Haluatko-sinä-tulla-unohdetuksi---Google-julkaisi-lomakkeen-tietojen-poistopyyntöä-varten-3319930.html>. Luettu 02.02.2019.

Puoluelaki 10.1.1969/10.

Ruotsalainen kansanpuolue 2018. Jäsenlomake. <http://www.sfp.fi/fi/content/bli-medlem-i-sfp>. Luettu 27.9.2018.

Rönkkö, Janne & Värjä, Johanna 2018. Keskusta lähtee Kouvolassa eduskuntavaaleihin kahden kärjellä — Markku Pakkanen ja Jenny Hasu kilpailevat samoista äänistä. Kouvolan Sanomat 31.3.2018. <https://kouvolan-sanomat.fi/uutiset/lahella/a1ffa96a-643d-4e90-aa1a-171d023cb136>. Luettu 15.10.2018.

SAS Institute 2018. GDPR compliance in a data-driven world. Viitattu toisessa läheteessä.

Seeskari, Jonatan 2018. Tietosuoja-asetus yhdistyksen kannalta – mikä muuttuu? *Diasity* 22.5.2018. Castren & Snellman, 8–10, 13.

Sininen tulevaisuus 2018. Jäsenlomake. <https://www.sininentulevaisuus.fi/wp-content/uploads/2018/03/Jasenhakemus-Sininen-tulevaisuus-rp.pdf>. Luettu 28.9.2018.

Stern, Rachel 2016. EU privacy advocates complain data-sharing pact not good enough. *The Christian Science Monitor* 13.4.2016. https://www.csmonitor.com/World/Passcode/2016/0413/EU-privacy-advocates-complain-data-sharing-pact-not-good-enough?mc_cid=c05fa2eb4e&mc_eid=0804b635e2. Luettu 18.9.2018.

Suomen Kristillisdemokraatit 2018. Jäsenlomake. <https://www.kd.fi/osallistu/jaseneksi/>. Luettu 2.10.2018.

Suomen sosialidemokraattinen puolue 2017. Kuntavaaliehdokkaaksi. <https://sdp.fi/fi/ehdota-ehdokasta/>. Luettu 17.10.2018.

Suomen sosialidemokraattinen puolue 2018. Jäsenilmoituslomake. <https://sdp.fi/fi/vaikuta/liity-jaseneksi/>. Luettu 1.10.2018.

Suomen Keskusta 2018a. Toimintakertomus 2017. <https://www.vaalirahoitusvalvonta.fi/fi/index/puoluetukiilmoituksia/ilmoituslistaus/tilinpaatostiedot.html>. Luettu 28.6.2018.

Suomen Keskusta 2018b. Jäsenhakemuslomake. <https://www.keskusta.fi/Suomeksi/Osallistu-ja-vaikuta/Jaseneksi>. Luettu 1.10.2018.

Tietosuojalaki 5.12.2018/1050.

Tietosuojavaltuutettu 2018a. Pseudonymisoidut ja anonymisoidut tiedot. <https://tietosuoja.fi/pseudonymisointi-anonymisointi>. Luettu 18.9.2018.

Tietosuojavaltuutettu 2018b. Tietosuojavastaavan nimittäminen. <https://tietosuoja.fi/tietosuojavastaavan-nimittaminen>. Luettu 13.12.2018.

Tietosuojavaltuutettu 2018c. Tietosuojavastaavat UKK -ohjetiedosto. <https://tietosuoja.fi/documents/6927448/8316711/Tietosuojavastaavat+UKK+fi.pdf/006f8dcb-540a-403e-a29d-b8a4b7c4814f/Tietosuojavastaavat+UKK+fi.pdf>. Luettu 1.1.2019.

Tällainen on tietosuojasetus – jopa 20 miljoonan sakot uhkaavat rikkojia. Tivi 12.12.2016. https://www.tivi.fi/Kaikki_uutiset/tallinen-on-tietosuojasetus-jopa-20-miljoonan-sakot-uhkaavat-rikkojia-6606546. Luettu 19.12.2018.

Tässä tulevat SDP:n ensimmäiset ehdokkaat EU-parlamenttiin: ”He ovat valmiina uudistamaan Eurooppaa”. Demokraatti 14.9.2018. <https://demokraatti.fi/tassa-tulevat-sdpn-ensimmaiset-ehdokkaat-eu-parlamenttiin-he-ovat-valmiina-uudistamaan-eurooppaa/>. Luettu 16.10.2018.

Uudenmaan SDP nimesi 27 ehdokasta eduskuntavaaleihin, Lindtman ja Harakka suosittumia kuin Rinne. Helsingin Uutiset 29.4.2018. <https://www.helsingin uutiset.fi/artikkeli/648571-uudenmaan-sdp-nimesi-27-ehdokasta-eduskuntavaaleihin-lindtman-ja-harakka>. Luettu 15.10.2018.

Vaalilaki 2.10.1998/714.

Vasemmistoliitto 2018. Jäsenlomake. http://www.vasemmisto.fi/wp-content/uploads/2009/07/Vasemmistoliitto_jasenlomake_uusi2018.pdf. Luettu 29.9.2018.

Vihreä liitto 2018a. Ehdota eduskuntavaaliehdokasta. <https://civicrm.vihreat.fi/ehdokas ehdotus/eduskuntavaalit2019>. Luettu 17.10.2018.

Vihreä liitto 2018b. Ensimmäinen ehdokaskirje, eduskuntavaalit 2019. Päivitetty 17.10.2018. <https://ehdokkaat.vihreat.fi/ehdokasopas/2018/10/17/ensimmainen-ehdokaskirje-eduskuntavaalit-2019/>. Luettu 17.10.2018.

Vihreä liitto 2018c. Jäsenlomake. <https://www.vihreat.fi/liity>. Luettu 30.9.2018.

Vihreä liitto 2018d. Toimintakertomus 2017. <https://www.vaalirahoitusvalvonta.fi/fi/index/puoluetukiilmoituksia/ilmoituslistaus/tilinpaatostiedot.html>. Luettu 28.6.2018.

Whittaker, Zack 2011. Safe Harbor: Why EU data needs 'protecting' from US law. Zdnet 25.4.2011. <https://www.zdnet.com/article/safe-harbor-why-eu-data-needs-protecting-from-us-law/>. Luettu 18.9.2018.

Yhdistyslaki 26.5.1989/503.

Yle Uutisgrafiikka 2017. Kuvio 1. Eduskuntapuolueiden jäsenmäärät. Päivitetty 23.9.2017. <https://yle.fi/uutiset/3-9847071>. Luettu 10.10.2018.